

**Podkomitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu,
Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu**

**Wizyta w Polsce w dniach 9–18 lipca 2018 r.:
zalecenia i uwagi skierowane do państwa-strony**

Sprawozdanie Podkomitetu*

Załącznik

Uwagi strony polskiej **, **, ***

[data otrzymania: 9 stycznia 2020 r.]

* Zgodnie z art. 16 ust. 1 Protokołu Fakultatywnego w dniu 25 czerwca 2019 r. niniejsze sprawozdanie przesłano drogą poufną państwu-stronie.

** W dniu 9 stycznia 2020 r. państwo-strona zwróciło się do Podkomitetu o opublikowanie sprawozdania zgodnie z art. 16 ust. 2 Protokołu Fakultatywnego.

***Niniejszy dokument został wydany bez formalnego zredagowania

Spis treści

	<i>strona</i>
I. Wprowadzenie.....	3
II. Najważniejsze zagadnienia	3
A. Ramy prawne i instytucjonalne zapobiegania torturom	3
B. Warsztaty dla sędziów i prokuratorów.....	5
III. Sytuacja osób pozbawionych wolności	10
A. Policja	10
i. Złe traktowanie.....	10
ii. Podstawowe zabezpieczenia prawne	12
iii. Warunki zatrzymania w jednostkach policji	16
B. Zakłady karne	17
i. Złe traktowanie.....	17
ii. Zbyt długi czas trwania tymczasowego aresztowania	19
iii. Warunki w miejscach pozbawienia wolności.....	19
C. Osoby nieletnie	37

I. Wprowadzenie

1. Podkomitet ds. Zapobiegania Torturom przeprowadził pierwszą wizytę w Polsce w dniach 8 – 19 lipca 2018r. Podkomitet spotkał się z urzędnikami i przedstawicielami Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Biura Rzecznika Praw Pacjenta, Centralnego Zarządu Służby Więziennej, Urzędu ds. Cudzoziemców, Komendy Głównej Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej, Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej, Sądu Okręgowego w Warszawie, Biura Prokuratora Generalnego, Krajowego Mechanizmu Prewencji, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego (Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Fundacja Międzynarodowa Inicjatywa Humanitarna, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Polski Ośrodek Rehabilitacji Ofiar Tortur oraz Izba Adwokacka w Warszawie). Podkomitet przeprowadził także wizytację siedmiu jednostek penitencjarnych, szesnastu policyjnych izb zatrzymań oraz czterech jednostek dla nieletnich. Wizytacja dwóch miejsc pozbawienia wolności odbyła się przy współudziale Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz Podkomitetu.

2. Polska pozostaje niezmiennie otwarta na owocną współpracę z Podkomitetem oraz na inne specjalne procedury ONZ. Dążymy do osiągnięcia najwyższych standardów ochrony praw człowieka zgodnie z prawem międzynarodowym.

3. Po wizycie, 25 czerwca 2019 r. Podkomitet przedstawił sprawozdanie zawierające uwagi i zalecenia skierowane do strony polskiej (dalej "sprawozdanie"). Z zadowoleniem przyjęliśmy ten dokument i pragniemy zaprezentować poniższe rzeczowe uwagi, które ilustrują zmiany, jakie nastąpiły od tamtego czasu.

II. Najważniejsze zagadnienia

A. Ramy prawne i instytucjonalne zapobiegania torturom

Definicja i kryminalizacja tortur

4. **Punkt 35. sprawozdania** wskazuje na potrzebę wprowadzenia regulacji odnoszących się do tortur jako odrębnego przestępstwa zgodnie z art. 1, 2 oraz 4 Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu.

5. Według Ministerstwa Sprawiedliwości obecne przepisy prawa karnego w tej kwestii są wystarczające by spełnić wszelkie międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej. Polskie prawo przewiduje takie przestępstwa jak: naruszenie nietykalności cielesnej (Artykuł 217 §1 Kodeksu Karnego), groźba karalna (Artykuł 190 §1 Kodeksu Karnego), stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania (Artykuł 191 §1 Kodeksu Karnego), nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego (Artykuł 231 §1 Kodeksu Karnego), spowodowanie uszczerbku na zdrowiu (Artykuły 156 i 157 Kodeksu Karnego), znęcanie się nad osobą pozostającą w stosunku zależności wobec sprawcy (Artykuł 207 §1 Kodeksu Karnego). Okoliczności faktyczne objęte w definicji tortur zawartej w konwencji mogą również być zakwalifikowane na mocy Artykuły 245-247 Kodeksu Karnego stanowiących odpowiednio o wywieraniu wpływu na świadka, biegłego lub obrońcę przy użyciu przemocy lub groźby (Artykuł 245), wykorzystaniu przemocy lub groźby do uzyskania zeznań, dowodów, oświadczeń lub informacji (art. 246) czy znęcaniu się nad osobą pozbawioną wolności (Artykuł 247).

6. Tortury polegające na wykonywaniu wskazanych poniżej czynności są uznawane za nadużycie władzy funkcjonariusza, a w niektórych przypadkach także naruszenie nietykalności cielesnej:

- a) nie pozostawiająca widocznych skutków ingerencja fizyczna (np. podtapianie);
- b) działania psychologiczne inne niż stosowanie groźb bezprawnych (np. fałszywa informacja o śmierci krewnego) jeżeli nie dotyczą osób pozbawionych wolności (Artykuł 247 Kodeksu Karnego) lub nie są stosowane do uzyskania konkretnych zeznań, dowodów, informacji lub oświadczeń (Artykuł 246 Kodeksu Karnego) lub do wpływania na osobiste źródła dowodów (Artykuł 245 Kodeksu Karnego),

zatem gdy takie działania są podejmowane, na przykład, by ukarać wolną osobę, by ją zastraszyć czy wyrzucić na nią wpływ lub w jakimkolwiek innym celu, wynikającym z dyskryminacji (tortury mogą być zastosowane w reżimie Artykuł 57a Kodeksu Karnego).

7. Definicja tortur zawarta w Artykule 1 Konwencji jest tym samym w pełni odzwierciedlona w polskim prawie, aczkolwiek ze względu na jego rozległość oraz charakter, poszczególne postanowienia znajdują się w różnych częściach kodeksu karnego, w zależności od naruszanych praw. W związku z powyższym, ewentualne wprowadzenie definicji tortur zawartej w Konwencji do Kodeksu Karnego nie miałyby żadnego znaczenia z punktu widzenia ochrony praw człowieka w Polsce; stanowiłyby zaledwie powtórzenie postanowień już istniejących w polskim prawie. Ponadto, pełne zaakceptowanie definicji tortur jako elementów tylko jednego przestępstwa naruszałoby zasady kwalifikacji przyjęte w polskim prawie karnym, zgodnie z którymi czyny karalne są klasyfikowane według naruszenia praw jednostek chronionych prawem.

8. W odniesieniu do kwestii podniesionych w rekomendacji w punkcie 46, prawny status quo w tej materii został omówiony w uwagach odnoszących się do punktu 35.

Rozdzielenie kategorii

9. **W odniesieniu do punktów 38 oraz 39 sprawozdania**, sposób rozmieszczania osadzonych jest uregulowany w ustawie z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks Karny Wykonawczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 665, ze zm.). Działania administracji zakładu karnego w tej materii są monitorowane zgodnie z zasadą kontroli sądowej nad pozasądowymi organami egzekwowania prawa, a także w ramach kontroli przeprowadzanych przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur. Należy podkreślić, że Służba Więzienna poświęca należytą uwagę omawianej kwestii, jednocześnie uwzględniając architektoniczny układ jednostek organizacyjnych. W szczególności Służba Więzienna jest świadoma faktu, że odpowiednie rozmieszczanie osadzonych ma wpływ na bezpieczeństwo, o którym mowa w art. 108 wyżej wspomnianej ustawy oraz na zapobieganie szkodliwemu wpływowi ze strony zdemoralizowanych skazanych.

10. Służba Więzienna ściśle przestrzega postanowień art. 212 §1 Kodeksu Karnego Wykonawczego, który wymaga, by osoby odbywające karę po raz pierwszy były odseparowane od osób już wcześniej pozbawionych wolności, a także, aby młodociani odseparowani byli od dorosłych. Ponadto, należy również uwzględnić opinię jednostki, pod której pieczęą zatrzymany pozostaje w danym momencie, aby zapewnić właściwy przebieg procesu karnego oraz bezpieczeństwo zatrzymanego w areszcie śledczym. Kolejnym ważnym przepisem prawnym regulującym kwestię osadzania skazanych jest art. 110, a szczególnie §4, określający kryteria, jakie należy rozważyć.

11. Odnosząc się do zarzutu, że skazani oraz osoby oczekujące na proces bywały umieszczane na tym samym oddziale lub nawet w tej samej celi oraz że osoby zatrzymane za, jak to zostało określone w sprawozdaniu, 'przestępstwa cywilne' były osadzane we wspólnej celi z zatrzymanymi za przestępstwa kryminalne, na dzień 9 października 2019 r. w aresztach śledczych oraz zakładach karnych przebywały 8534 osoby podlegające tymczasowemu aresztowi, 64911 skazanych (w tym 1052 skazanych tymczasowo aresztowanych) oraz 857 osoby skazane za przewinienia (w tym 44 skazane na mocy prawa o przewinieniach oczekujące na proces).

12. W jednostkach penitencjarnych zlokalizowanych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, osoby przebywające w areszcie śledczym, które nie podlegają przepisom dotyczącym wykonywania kary pozbawienia wolności, są umieszczane na oddziałach i w celach odseparowanych od osób skazanych i podlegają innemu traktowaniu, które odzwierciedla ich status osób nieskazanych. Również osoby zatrzymane za przewinienia lub ukarane za łamanie porządku, a także poddane środkom przymusu, prowadzącym do pozbawienia wolności są oddzielane od osób skazanych.

13. Dodatkowo, podczas kwaterowania osób podlegających tymczasowemu aresztowaniu, administracja aresztu śledczego uwzględnia zalecenia organu, pod którego kontrolą dana osoba pozostaje, tak aby zapewnić odpowiedni przebieg procesu karnego oraz bezpieczeństwo w areszcie śledczym. Osoby powiązane ze sobą są odseparowywane na podstawie pisemnej informacji od jednostki sprawującej kontrolę nad daną osobą lub sądu, który wydał postanowienie o umieszczeniu w areszcie śledczym. W celu zapewnienia właściwej izolacji osób powiązanych przebywających w areszcie śledczym, wobec których nie stosuje się przepisów o wykonywaniu kary pozbawienia wolności, przydzielane są one do poszczególnych grup. Dyrektor jednostki decyduje o liczbie grup a także ich rozmieszczeniu w budynkach mieszkalnych i na

oddziałach. Grupy zatrzymanych podlegających tymczasowemu aresztowaniu powinny być tak zorganizowane, aby nie dopuścić do wymiany informacji z zatrzymanymi z innych grup. Zatrzymani w areszcie śledczym, którzy powinni być od siebie odseparowani nie mogą być przydzieleni do tej samej grupy. Podczas pobytu poza celą mieszkalną zatrzymani nie mogą mieć możliwości kontaktu z członkami innych grup.

14. Zatrzymani przebywający w areszcie śledczym, skazani a także osoby skazane za przewinienia mogą zostać zwolnieni by wziąć udział w czynnościach procesowych na żądanie jednostek sądu lub prokuratury w przypadku spraw kryminalnych niewymagających zatrzymania w areszcie śledczym lub w przypadku spraw cywilnych.

15. Należy zauważyć, że punkt 39. mówiący o podziale skazanych na kategorie, zgodnie z Zasadami Nelsona Mandeli jest odzwierciedlony w krajowych regulacjach, w szczególności w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z dnia 29 grudnia 2016r.), w szczególności w postanowieniach rozdziału 3 dotyczących osadzania skazanych. Regulamin ma zastosowanie wobec osób podlegających karze pozbawienia wolności, zatrzymanych za przewinienia lub ukaranych za łamanie porządku a także poddanych środkom przymusu, prowadzącym do pozbawienia wolności. Zgodnie z §10 regulaminu skazani są kwaterowani w celach mieszkalnych po uwzględnieniu takich aspektów jak ich płeć, wiek, wcześniejsze skazania czy areszt wojskowy. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22 grudnia w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary zatrzymania w areszcie śledczym ma zastosowanie wobec osób podlegających aresztowi tymczasowemu. Wspomniane powyżej rozporządzenia związane są również z zaleceniem numer 106 oraz 107.

Kwestie związane z personelem

16. **W odniesieniu do punktu 43. sprawozdania**, podjęcie działań mających na celu podniesienie wynagrodzenia dla funkcjonariuszy oraz personelu Służby Więziennej doprowadziło w ostatnich latach do przyznania podwyżek. Jednakże, z uwagi na specyficzny charakter służby w Służbie Więziennej oraz jej warunki, które nie są porównywalne z warunkami zatrudnienia oferowanymi poza Służbą pod kątem finansowym, psychologicznym czy socjalnym, Służba Więzienna nadal przeżywa trudności w znalezieniu odpowiednich kandydatów do pracy.

17. Kolejny problem to wysoka liczba rezygnacji z pracy w Służbie Więziennej. Dla przykładu w 2017 r. 1 478 funkcjonariuszy złożyło wypowiedzenia podczas gdy w 2018 r. liczba ta wyniosła odpowiednio 1 689, a w 2019 r. do 30 września 2019 r. - 1 540.

18. Biorąc pod uwagę specyficzny charakter służby oraz warunki jej pełnienia, wysokie wymagania psychofizyczne, a także nieproporcjonalnie niskie, w opinii kandydatów, wynagrodzenie, które nie rekompensuje warunków i trudów służby, Służba Więzienna boryka się z problemami w rekrutacji kandydatów. Nawet w przypadku pozytywnego zakończenia procedury rekrutacji oraz dopuszczenia do Służby Więziennej przez komisję lekarską Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, znaczna liczba funkcjonariuszy, którzy rozpoczęli służbę, rezygnuje ze względu na warunki pracy, obciążenie psychiczne, brak satysfakcjonującego wynagrodzenia czy negatywny wizerunek służby w społeczeństwie.

B. Warsztaty dla sędziów oraz prokuratorów

19. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury przykładą znaczącą wagę do szerzenia świadomości o prawach człowieka wśród sędziów, prokuratorów i innych osób zatrudnionych w sądownictwie. Harmonogram warsztatów Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na rok 2020 uwzględnia szereg wydarzeń poświęconych prawu materialnemu i proceduralnemu, skupiających się na wdrażaniu Europejskiej Konwencji o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu oraz Protokołu Fakultatywnego do tejże Konwencji. Koordynatorzy merytoryczni poszczególnych warsztatów, reprezentujący szkołę, wystosują prośbę do trenerów by zwrócić uwagę sędziów, prokuratorów, asesorów sędziowskich oraz asesorów prokuratorowskich, a także referendarzy, asystentów sędziego oraz prokuratora na zapisy Konwencji o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu oraz Protokołu Fakultatywnego do tejże Konwencji w zakresie odnoszącym się do omawianego tematu.

20. Lista warsztatów na rok 2020 r. dla pracowników wymiaru sprawiedliwości, która obejmuje kwestię poruszane w Konwencji

- a) *Komunikacja w toku postępowania karnego i cywilnego z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością oraz respektowanie ich praw*: 4 edycje, 70 uczestników podczas każdej edycji - 16 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Zapewnienie wszystkim obywatelom równego dostępu do szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, a także równoprawnego traktowania osób niepełnosprawnych w toku postępowania jest niezwykle istotne i spotyka się z dużym zainteresowaniem opinii publicznej. Ważne jest zatem przedstawienie prawnych obowiązków wobec osób dotkniętych niepełnosprawnościami, zarówno w toku postępowania, jak i w dostępie do informacji i infrastruktury w sądach i prokuraturach. W trakcie szkolenia osoby z niepełnosprawnościami będą wskazywać na utrudnienia w kontakcie z sądem i prokuraturą oraz przedstawią metody ułatwiające wzajemną komunikację. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: respektowanie praw osób z niepełnosprawnościami, zasady komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami, przełamywanie barier w komunikacji z osobami głuchymi, niemymi, niewidomymi lub niewidzącymi, planowanie i organizacja czynności z udziałem osoby dotkniętej niepełnosprawnością w zależności od rodzaju niepełnosprawności;
- b) *Prawo w medycynie w praktyce orzeczniczej sądów opiekuńczych*: 2 edycje, 75 uczestników w każdej - 16 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Przedmiotowa tematyka pozostaje nadal najczęściej zgłaszaną potrzebą szkoleniową z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego. Tematy dotyczą roli sądu opiekuńczego w sprawach prowadzonych w oparciu o przepisy ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r., poz. 1878, ze zm.) oraz ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r., poz. 537, ze zm.). Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: postępowanie w sprawach umieszczenia w zakładach opiekuńczo-leczniczych (ZOL) oraz domach pomocy społecznej (DPS); przymusowa hospitalizacja psychiatryczna w trybie nagłym oraz w trybie wnioskowym, standardy konstytucyjne oraz międzynarodowe przymusowego leczenia psychiatrycznego, zgoda sądu opiekuńczego na interwencję medyczną przeprowadzaną wobec danego pacjenta;
- c) *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – wybrane zagadnienia*: 2 edycje, 70 uczestników w każdej edycji, 16 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Problematyka dotycząca zwalczania przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności jest trudna i złożona. Sprawy o tym charakterze spotykają się z szerokim zainteresowaniem opinii publicznej a ich rozstrzygnięcie wymaga od sędziów i prokuratorów dużej wrażliwości oraz wiedzy z zakresu psychologii, psychiatrii i seksuologii. Potrzeba organizacji szkolenia wynika ze stałego zainteresowania podnoszeniem poziomu wiedzy dotyczącej tej tematyki. Przeprowadzenie szkolenia jest uzasadnione także trwającymi w Sejmie pracami nad projektem ustawy o zmianie ustawy Kodeks Karny i zmianie niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2154). Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: wykorzystywanie seksualne małoletnich, charakterystyka sprawców; szczególny tryb przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami przeciwko wolności seksualnej, opinia psychologiczna; opinia psychiatryczna i seksuologiczna w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej; postępowanie ze sprawcą o zaburzonych preferencjach seksualnych; wzmocnienie ochrony pokrzywdzonych w świetle proponowanych zmian.
- d) *Postępowanie wykonawcze w sprawach karnych – wybrane zagadnienia*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Tematyka postępowania wykonawczego w sprawach karnych tradycyjnie pozostaje w kręgu zainteresowania adresatów i corocznie znajduje się w ofercie szkoleniowej Krajowej Szkoły. W jego trakcie prezentowane są aktualne zagadnienia postępowania wykonawczego. W roku 2020 szkolenie poświęcone zostanie zwiększeniu efektywności współpracy między sądem a kuratorem. Z uwagi na to, że decyzje sądu wyznaczają zadania kuratorom, a działania prowadzone przez kuratorów zawodowych mają istotny wpływ na decyzje podejmowane przez sąd, konieczne jest stworzenie platformy wymiany doświadczeń. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: właściwa probacja nad skazanym - obowiązki sądu i kuratora zawodowego; zarządzenie kary pozbawienia wolności (wybrane zagadnienia) oraz zamiana na karę wolnościową - znaczenie wywiadu kuratora zawodowego; odroczenie kary pozbawienia wolności - wybrane aspekty; wykonywanie kar sekwencyjnych - wybrane aspekty, wykonywanie kary pozbawienia wolności; zagadnienia intertemporalne.
- e) *Problematyka handlu ludźmi – pokrzywdzony jako osobowe źródło dowodowe*: 2 edycje, 30 uczestników w każdej edycji, 16 godzin, Uzasadnienie podjęcia tematu: W sprawach dotyczących

przestępstwa handlu ludźmi jednym z największych wyzwań dla organów prowadzących postępowanie przygotowawcze i sądowe jest właściwe przeprowadzenie czynności z pokrzywdzonym. Prawidłowe przeprowadzenie tych czynności wymaga nabycia umiejętności przesłuchiwania takich osób z uwzględnieniem ich odmienności kulturowych. Przeprowadzenie szkolenia z tej tematyki jest także uzasadnione koniecznością zachowania trwałości projektu w związku z realizacją umowy o dofinansowanie nr 1/NMF PL 15/2014 z 19.03.2015 r. cyklu szkoleń „Szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości i prokuratury w zakresie zwalczania i zapobiegania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej”. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: metodyka przesłuchiwania ofiary handlu ludźmi; ocena wiarygodności zeznań ofiary handlu ludźmi; kompetencje i zaplecze kulturowe przesłuchującego, postaw równościowa oraz umiejętności przyjmowania różnych perspektyw jako ważne zasoby interpersonalne przesłuchującego; konsekwencje różnic kulturowych w komunikacji werbalnej i niewerbalnej w trakcie przesłuchania.

f) *Środki zabezpieczające w postępowaniu karnym*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin, Uzasadnienie podjęcia tematu: Wprowadzenie nowego katalogu środków zabezpieczających i przesłanek ich stosowania, a także duże zainteresowanie sędziów i prokuratorów uzasadniają włączenie tej tematyki do oferty szkoleniowej Krajowej Szkoły. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: przesłanki orzeczenia środka zabezpieczającego; orzekanie w przedmiocie środka zabezpieczającego i wykonanie orzeczenia co do środka zabezpieczającego, depenalizacja oraz kontrawencjonalizacja czynu a wykonanie środka zabezpieczającego; problematyka dowodu z opinii biegłych; udział obrońcy w postępowaniu w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego; orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

g) *Gwarancje procesowe dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym w świetle regulacji Unii Europejskiej*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: W dniu 11 czerwca 2019 r. upłynął termin do wdrożenia przez kraje Unii Europejskiej Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U. U.E. L 132). Celem dyrektywy jest ustanowienie gwarancji procesowych mających zapewnić dzieciom, to jest osobom, które nie ukończyły 18 lat, będącym podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, możliwość zrozumienia i śledzenia przebiegu postępowania oraz wykonywania przysługującego im prawa do rzetelnego procesu sądowego, zapobieganie ponownemu popełnianiu przez nie czynów zabronionych, a także wspieranie ich integracji społecznej. Potrzeba zapewnienia sędziom i prokuratorom specjalistycznej wiedzy z zakresu zasad psychologii dziecięcej i technik przesłuchania dziecka wynika wprost z art. 20 Dyrektywy. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: minimalne gwarancje, prawa procesowe podejrzanych i oskarżonych w świetle prawa UE, przegląd dyrektyw unijnych; zasady odpowiedzialności karnej dzieci w polskim prawie karnym; psychologiczne aspekty przesłuchania dziecka; uprawnienia procesowe dziecka w postępowaniu karnym.

h) *Prawa pokrzywdzonych w świetle regulacji Unii Europejskiej*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Zakres praw pokrzywdzonych podlega szerokiej ochronie i zmienia się równoległe do regulacji prawnych wypracowanych w ramach Unii Europejskiej. Celem szkolenia jest uaktualnienie i usystematyzowanie wiedzy dotyczącej zarówno uregulowań zapewniających ochronę praw wszystkich pokrzywdzonych, niezależnie od typu przestępstwa popełnionego na ich szkodę, zawartych w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25.10.2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.U. U.E. L 315), jak i rozwiązań sektorowych, które poświęcone są pokrzywdzonym określonymi rodzajami przestępstw (handel ludźmi, seksualne wykorzystywanie dzieci, czy terroryzm). Omówiony zostanie także europejski nakaz ochrony gwarantujący ofiarom przestępstw prawo do analogicznej ochrony, jak w kraju miejsca popełnienia przestępstwa, w sytuacji zmiany miejsca pobytu przez ofiarę. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstwa - w świetle prawa UE, przegląd dyrektyw unijnych; ochrona praw pokrzywdzonych w polskim prawie karnym, uprawnienia procesowe osób pokrzywdzonych wynikających z Kodeksu Postępowania Karnego oraz ustaw okołokodeksowych (w tym z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych - tekst

jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 325); zakres praw pokrzywdzonych w relacjach transgranicznych - prezentacja dyrektywy 2011/99/UE w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz. U. U.E. L338/2).

i) *Etyczne i psychologiczne aspekty pracy prokuratora*: 1 edycja, 60 uczestników, 16 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Proponowane wydarzenie jest kontynuacją szkoleń z zakresu psychologicznych aspektów pracy prokuratora organizowanych w latach ubiegłych. W 2019 r. zostało ono wzbogacone o moduł zajęć z zakresu etyki, położono też nacisk na skuteczną komunikację prokuratora z szeroko pojętym otoczeniem społecznym. Przedmiotowe szkolenie będzie miało na celu między innymi doskonalenie kompetencji psychologicznych i społecznych, w tym komunikacji interpersonalnej, radzenia sobie ze stresem w pracy, mobbingiem i wypaleniem zawodowym, jak również autoprezentacji oraz kreowania pozytywnego wizerunku reprezentowanej instytucji. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: etyka prokuratora, wzorce zachowania w służbie i poza nią; kompetencje społeczne prokuratora, zarządzanie emocjami w relacjach służbowych; komunikacja prokuratora z otoczeniem społecznym, wzorce komunikowania się; aspekty życia codziennego związane z wykonywaniem zawodu prokuratora, przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu.

j) *Współpraca międzynarodowa w sprawach karnych – szkolenie dla prokuratorów zajmujących się kwestiami międzynarodowej współpracy prawnej*: 2 edycje, 70 uczestników w każdej edycji, 16 godzin, Uzasadnienie podjęcia tematu: Złożoność problematyki i występujące w praktyce trudności dotyczące stosowania różnorodnych instrumentów z zakresu międzynarodowej pomocy prawnej, w tym europejskiego nakazu dochodzeniowego, wprowadzonego ustawą z dnia 10 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r., poz. 201), uzasadnia konieczność omówienia tej tematyki z uwzględnieniem praktycznych aspektów stosowania poszczególnych instrumentów prawnych. Szkolenie jest skierowane do prokuratorów zajmujących się obrotem prawnym z zagranicą. Ich szczególne znaczenie wynika z zakresu obowiązków służbowych, a także z faktu, że służą pomocą merytoryczną innym prokuratorom. Z tego powodu potrzebują oni wysoko specjalistycznej wiedzy, a powyższe szkolenie jest odpowiedzią na te potrzeby. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: jurysdykcja sądów polskich, odpowiedzialność za przestępstwa popełnione zagranicą - zagadnienia praktyczne; europejski nakaz dochodzeniowy (END); przekazywanie do wykonania decyzji o zatrzymaniu dowodów i mienia; europejski nakaz aresztowania (ENA); europejski nakaz ochrony jako spójny mechanizm ochrony i wsparcia ofiar; współpraca międzynarodowa w sprawach karnych realizowana za pośrednictwem organów policji (Interpol, Europol).

k. *Różnorodność kulturowa uczestników postępowań karnych – wyzwanie dla prokuratorów i sędziów w toku postępowania karnego*: 2 edycje, 60 uczestników w każdej edycji, 16 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Sędziowie i prokuratorzy w toku postępowań karnych coraz częściej spotykają się ze stronami lub świadkami reprezentującymi różnorodne kręgi kulturowe. Z uwagi na odmienny sposób postrzegania świata, komunikowania się z otoczeniem oraz relacjonowania wydarzeń przez osoby wywodzące się z różnych kultur, ważne jest przybliżenie sędziom i prokuratorom wiedzy z zakresu kulturoznawstwa, komunikacji i antropologii kulturowej. Pozwoli to prawidłowo przeprowadzić czynność przesłuchania z zachowaniem godności osób oraz właściwie ocenić wartość dowodową składnych zeznań, czy wyjaśnień. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: komunikacja międzykulturowa - źródła barier komunikacji międzykulturowej, tabu językowe, kulturowe; niewerbalne bariery komunikacyjne, ubiór i wygląd - różnice kulturowe; komunikacja i antropologia kulturowa wobec odmienności, językowy obraz świata i jego wpływ na postrzeganie "Nas" i "Ich"; agresja językowa i deprecjacja/złośliwa dyskryminacja komunikacyjna; stereotypy językowe i komunikacyjne, opis a charakterystyka, automatyzmy komunikacyjne.

l. *System dozoru elektronicznego*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: Długoterminowe kary pozbawienia wolności, środki karne oraz środki zabezpieczające mogą być wykonywane w systemie dozoru elektronicznego, który polega na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu elektronicznej aparatury monitorującej. Korzyści, jakie daje dozór elektroniczny dla skazanego oraz jego rodziny, a także dla wymiaru sprawiedliwości uzasadniają przybliżenie tej tematyki adresatom w celu upowszechnienia tej formy wykonania orzeczenia. Szkolenie to zostanie przeprowadzone we współpracy z Biurem Dozoru Elektronicznego, które jest odpowiedzialne za nadzór merytoryczny i

techniczny nad funkcjonowaniem systemu dozoru elektronicznego oraz za prawidłowe funkcjonowanie między innymi Centrali Monitorowania, stanowiącej element tego systemu. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: prawne uregulowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce; ogólna charakterystyka systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kar, środków karnych i zabezpieczających; najważniejsze organizacyjne, techniczne i logistyczne aspekty funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego (system komunikacyjno-monitorujący SDE24, centrala monitorowania, podmiot dozoru i zespoły terenowe, urządzenia monitorujące, główne procedury systemu dozoru elektronicznego oraz zasady kontroli i nadzoru nad ich realizacją, najważniejsi użytkownicy SDE); zagadnienia praktyczne związane z zastosowaniem dozoru elektronicznego i jego nadzorowaniem, orzecznictwo w zakresie systemu dozoru elektronicznego.

m. *Komunikacja z osobami uzależnionymi w pracy kuratora sądowego*: 11 edycji, 55 uczestników w każdej edycji, 8 godzin. Uzasadnienie podjęcia tematu: W roku 2020 Krajowa Szkoła rozpocznie cykl szkoleń obejmujący doskonalenie kompetencji społecznych i psychologicznych kuratorów zawodowych z zakresu komunikacji z różnymi grupami podopiecznych i dozorowanych z dysfunkcjami. Jako pierwsza zostanie omówiona problematyka komunikacji z osobami uzależnionymi. Na szkoleniu przedstawione zostaną metody pracy, które pomogą kuratorom rozpoznać symptomy uzależnień, bazując między innymi na obserwacji i wywiadzie, ale także etapy pracy informacyjno-edukacyjnej z takimi osobami. Zagadnienia szczegółowe obejmują takie kwestie jak: struktura rozmowy z podopiecznym/dozorowanym (dobór formy i treści, rozpoznanie potrzeb); techniki komunikacyjne skuteczne w trudnych sytuacjach - postępowanie kuratora z osobami uzależnionymi, agresywnymi; rola kuratora zawodowego w kształtowaniu właściwej postawy; jak rozmawiać, by wpływać, motywować, inspirować do działań w zakresie leczenia; sztuka prowadzenia wywiadu (obserwacja, rozpoznanie typów osobowości); znaczenie i sporządzanie diagnozy osobopoznawczej oraz resocjalizacyjnej dozorowanego/nieletniego.

21. Ponadto w 2020 r. sędziowie, prokuratorzy, asesorzy sędziowscy, urzędnicy sądowi (referendarze) a także asystenci wezmą udział w międzynarodowych warsztatach poświęconych szeroko rozumianemu zakresowi ochrony określonej przez OPCAT, tj. prawu antydyskryminacyjnemu, współpracy międzynarodowej w postępowaniu karnym, rzeczowemu prawu karnemu oraz prawom człowieka. Szczegółowe informacje dotyczące poruszanych zagadnień oraz limit miejsc dostępnych dla polskich uczestników zostaną ogłoszone pod koniec 2019 r.

III. Sytuacja osób pozbawionych wolności

A. Policja

i. Złe traktowanie

22. W odniesieniu do punktów 44 - 46 sprawozdania strona polska pragnie przedstawić poniższe informacje. Odnosząc się do sprawy opisanej przez delegację OPCAT jako przykład złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji w jednej z jednostek policji w Krakowie należy zauważyć, że dostrzegalna poprawa w tym obszarze (również opisana w sprawozdaniu) jest wynikiem szeregu działań zapobiegawczych oraz mechanizmów kontrolnych jakie zostały wdrożone w strukturach policji na przestrzeni ostatnich lat.

23. W chwili obecnej, policja posiada różnorakie zasoby oraz narzędzia prewencyjne pozwalające na podjęcie natychmiastowych działań przez kierownictwo wysokiego szczebla w jednostkach policji a także na bezpośrednie zaangażowanie instytucji zewnętrznych, takich jak prokuratorzy czy Rzecznik Praw Obywatelskich i zlecenie im prowadzenia własnych postępowań, przesłuchań czy badań, aby ocenić czy doszło do potencjalnego utrudniania działań wymiaru sprawiedliwości.

24. Jako przykłady wspomnianych powyżej mechanizmów należy wymienić: rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji nakładające powszechny obowiązek komunikowania o wszelkich skargach, wnioskach oraz nieokreślonych informacjach dotyczących podejrzenia złego traktowania oraz naruszania praw zatrzymanych osób, w szczególności w wyniku nadużycia władzy oraz przekazywania cyfrowych dokumentów poprzez sieć elektroniczną w Internecie od podstawowych jednostek policji do wyższych szczebli. Dane zbierane są w Biurze Kontroli Komendy Głównej Policji - jednostce upoważnionej do podejmowania działań w celu wyjaśniania wszelkich wątpliwości, informowania

przełożonych dyscyplinarnych oraz przekazywania informacji oraz zebranych dokumentów dla Ministerstwa, Rzecznika Praw Obywatelskich czy właściwego prokuratora.

25. Należy zauważyć, że procedury dyscyplinarne mogą być wszczynane bez względu na odpowiedzialność karną za takie samo zachowanie lub działania podjęte przez funkcjonariuszy Policji. Sankcje dyscyplinarne obejmują: naganę, zakaz opuszczania miejsca zamieszkania, ostrzeżenie o nieodpowiedniej zdolności do pełnienia służby na aktualnym stanowisku, przeniesienie na niższe stanowisko, degradacja, usunięcie ze służby.

26. W 2019 r. Biuro Kontroli wprowadziło dodatkowe procedury wykorzystujące mechanizm monitorowania oraz nadzorowania sposobów reakcji najniższych szczebli kierowniczych jednostek policji - szczególnie gdy wykorzystują one wewnętrzne procedury oraz działania dyscyplinarne do zbadania tego typu spraw tuż po powzięciu informacji o ich zaistnieniu a w przypadku zaniechania ich wykorzystania są one zobowiązane do wyjaśnienia takiego podejścia. Jednocześnie muszą podjąć konieczne kroki do wyjaśnienia incydentu, wskazania konsekwencji, ustalenia nowych metod pozwalających na zapobieganie podobnym sytuacjom w przyszłości oraz zgłoszenia działań Komendzie Głównej Policji.

27. Podsumowując, w odniesieniu do wyżej wspomnianych informacji dotyczących sprawy z Krakowa, trzeba wyjaśnić, że w celu zbadania tej sprawy wszelkie dane zebrane przez funkcjonariuszy biura kontroli zostały przekazane do prokuratora celem sprawdzenia zaistnienia odpowiedzialności karnej bez względu na procedury dyscyplinarne wszczęte przez Komendanta Jednostki.

28. Działalność policji (organizacyjna i szkoleniowa) po sprawach dotyczących tortur oraz inne szkolenia ważne z punktu widzenia UNCAT: działania w obszarze zapobiegania niewłaściwym zachowaniom, niegodnym służbom policji, cieszą się długą historią w strukturach policyjnych i nie stanowią zaledwie spontanicznej i jednorazowej reakcji na wyjawione informacje o takim zachowaniu. Poszanowanie godności każdego człowieka i zakaz stosowania tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania są stałymi, regularnymi elementami edukacji policyjnej.

29. Od 2004 r. w strukturach policji działają wyspecjalizowane jednostki ds. ochrony praw człowieka, które podejmują działania szkoleniowe, np. w odniesieniu do zapobiegania nadużyciom przez funkcjonariuszy policji, wielokulturowości oraz różnorodności. Współpracują one ściśle z instytucjami państwowymi, instytucjami pozarządowymi oraz organizacjami międzynarodowymi.

30. Odnosząc się do pytań o wdrożone działania szkoleniowe w zakresie *Konwencji przeciwko torturom* (UNCAT) należy podkreślić, że szkolenia dla funkcjonariuszy Policji, w tym kadry zarządzającej, są w Policji przeprowadzane. Specjalny program szkoleniowy o nazwie "Przeciwdziałanie Stosowaniu Tortur" został wdrożony pod koniec 2017 r. Program obejmuje tematykę tortur oraz agresywnego zachowania w ujęciu psychologicznym oraz prawnym, a także moduł poświęcony zapobieganiu stosowaniu tortur. Ponadto, zawiera omówienie koncepcji whistleblowing (informowania o nadużyciach) oraz tzw. niebieskiej zmowy milczenia. Podczas szkolenia omawiany jest także Protokół Sтамбульський. Do końca czerwca 2019 r., niemal 26 tysięcy funkcjonariuszy przeszło wyżej wymienione szkolenie.

31. Szkolenia z zakresu ochrony praw człowieka są systematycznie przeprowadzane we wszystkich jednostkach Policji. Działania szkoleniowe wdrażane są w pierwszej kolejności w tych jednostkach, w których doszło do naruszenia praw człowieka lub zaistniało podejrzenie takiego naruszenia. Wdrożone zostały także po incydentalne projekty edukacyjne, w tym, w jednostkach Policji wymienionych w wystąpieniach członków Komitetu podczas sesji 23 lipca 2019 r., odnoszących się do potwierdzonych lub podejrzewanych nieprawidłowości, np. we Wrocławiu w związku ze sprawą Igora Stachowiaka, w Lidzbarku Warmińskim w związku ze sprawą K.J. oraz K.W. przeciwko Polsce czy we wcześniej wspomnianej jednostce policji w Rykach. Dla przykładu w Rykach przeprowadzono w kwietniu 2019 r. kurs poświęcony Zapobieganiu Stosowaniu Tortur. Jego uczestnikami była kadra kierownicza z tej jednostki. Szkolenia prowadzili inspektorzy Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur działającego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. We Wrocławiu, z kolei, odbył się szereg szkoleń poświęconych zapobieganiu torturom oraz podejmowaniu działań przez funkcjonariuszy Policji w sytuacjach podwyższonego ryzyka. Ponadto, na ten rok planowana jest konferencja z udziałem, między innymi, lokalnego przedstawiciela Rzecznika, a poświęcona budowaniu platformy współpracy między obywatelami a instytucjami.

32. **Odnosząc się do punktu 47. sprawozdania**, formalną podstawę do utrwalania procedury za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk stanowi art. 147 Kodeksu Postępowania Karnego (KPK). Akt ten, w odniesieniu do wyjątków wymienionych w § 3, nie jest obowiązkowy (art. 147 § 1 KPK) i leży w gestii organu przeprowadzającego procedurę. Należy podkreślić, że wartość nagranych wyjaśnień pozwanego (zeznań) wynika z utrwalenia zeznań oraz zanotowania ich przez osobę trzecią (protokół). Pozwala to na trafniejszą ocenę spontaniczności wyjaśnień czy złożonych zeznań. Pełna rejestracja, obejmująca zarówno obraz jak i dźwięk powinna być rozważana w przypadku, gdy zasadnym jest uzyskanie "pełnego obrazu" zachowania - zeznań oraz gestykulacji używanej przez uczestników. Jeżeli chodzi o praktykę policyjną, rejestracja powinna być w szczególności stosowana w skomplikowanych sprawach, a także przy prowadzeniu czynności procesowych prowadzących do pozyskania wyjaśnień czy zeznań mających kluczowe znaczenie dowodowe. Rejestracja może odnosić się do każdej czynności, tzn. czynności w przypadku której przepisy (art. 143 § 1 KPK) wymagają lub pozwalają na (art. 143 § 2 KPK) sporządzenie protokołu. Należy zauważyć, że art. 147 Kodeksu Postępowania Karnego przewiduje możliwość nagrywania czynności, z których sporządzane są protokoły, takich jak wysłuchanie świadka, czy przesłuchanie podejrzanego za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk, ale decyzja w tej sprawie jest dobrowolna i podejmuje ją osoba odpowiedzialna za postępowanie.

33. Zgodnie z art. 147 § 1 KPK osoby uczestniczące w czynności powinny zostać poinformowane o nagrywaniu. Jednakże, decyzja danego organu o tym czy rejestrować daną czynność nie zależy od zgody osoby przy udziale której ta czynność jest prowadzona. Obowiązek dotyczy tylko poinformowania jej o rejestracji. Należy mieć na uwadze, że nagrywanie czynności za pomocą urządzenia utrwalającego obraz lub dźwięk jest uważane zaledwie za formę rejestracji czynności procesowej i nie zwalnia z obowiązku stworzenia protokołu. Zgodnie z art. 147 § 3 KPK, w takich okolicznościach protokół może być ograniczony do najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących w niej udział.

34. Nagrywanie procedury w świetle art. 147 KPK powinno odbywać się z poszanowaniem wymogów określonych przez Ministra Sprawiedliwości w rozporządzeniu z dnia 11 stycznia 2017 r. w sprawie utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych w postępowaniu karnym (Dz.U., poz. 93).

35. Należy podkreślić, że tam gdzie jest to możliwe, wyznaczane są na terenie jednostek Policji pomieszczenia do przesłuchań wyposażone w odpowiednie urządzenie rejestrujące. W nowowytbudowanych budynkach wyznaczone pomieszczenia tego typu są standardem.

ii. Podstawowe zabezpieczenia prawne

Informacja o prawach

36. **Odnosząc się do punktów 49-50 sprawozdania** należy stwierdzić, że prawa osoby aresztowanej są uregulowane w dziale VI Kodeksu postępowania karnego - Użycie siły, rozdział 27 - Zatrzymanie. Prawa o których mowa obejmują:

- *Prawo do informacji*. Zatrzymany jest bezzwłocznie informowany o powodach aresztowania oraz poucзany o przysługujących mu prawach. Podstawy zatrzymania powinny być uzasadnione (ważne oraz odpowiednio zaprotokołowane) oraz zgodne z przepisami prawa (art. 244 § 2 KPK);
- *Prawo do otrzymania kopii protokołu zatrzymania*. Stanowi ona dowód na to, że funkcjonariusze należycie dopełnili swoich obowiązków dotyczących informowania oraz wysłuchania (art. 244 §3 KPK). Dokument może zostać odczytany przez samego zatrzymanego lub przez funkcjonariusza Policji (np. w przypadku zatrzymanego niedowidzącego lub niewidomego) oraz odpowiednio podpisany przez zatrzymanego. W przypadku, gdy zatrzymany nie jest w stanie złożyć podpisu, funkcjonariusz Policji odnotowuje w raporcie, że dokument został odczytany dla danej osoby, ale ta nie jest w stanie lub odmawia złożenia podpisu pod jego treścią;
- *Prawo do składania lub odmowy złożenia zeznań w sprawie* (nieudzielania odpowiedzi na postawione pytania) zatrzymanego a także do odniesienia się do powodu zatrzymania (art. 244 § 3 KPK);
- *Prawo do zawiadomienia* o zatrzymaniu osoby najbliższej zatrzymanego lub innej osoby przez niego wskazanej, pracodawcy, szkoły lub innej placówki szkolnictwa wyższego, itp. (art. 245 § 2 w związku z art. 261 § 1 i 3 KPK);

- *Prawo do kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym* w dostępnej formie oraz możliwość przeprowadzenia z nim/nią bezpośredniej rozmowy. W przypadku gdy zatrzymanym jest cudzoziemiec - prawo do kontaktu z właściwą jednostką konsularną lub misją dyplomatyczną;
- *Prawo do skorzystania z nieodpłatnej pomocy tłumacza*, jeżeli zatrzymany nie posługuje się w wystarczającym stopniu językiem polskim (art. 72 § 1 KPK);
- *Prawo do kontaktu z właściwym biurem konsularnym*, a w przypadku braku biura konsularnego z misją dyplomatyczną (pod warunkiem, że zatrzymany nie jest obywatelem Polski). W przypadku zatrzymania osoby bezpieczeństwa - przysługuje jej prawo do kontaktu z misją dyplomatyczną państwa, na terenie którego ta osoba ma stałe miejsce zamieszkania (art. 612 § 2 KPK). Należy zauważyć, że w przypadku gdy jest to zgodne z wiążącym porozumieniem konsularnym między Polską a krajem którego zatrzymany jest obywatelem, właściwe biuro konsularne lub misja dyplomatyczna zostaną zawiadomione o zatrzymaniu, bez względu na życzenie zatrzymanego;
- *Prawo do złożenia zażalenia na zatrzymanie* do sądu (art. 246 § 1 KPK);
- *Prawo do złożenia zażalenia* do prokuratora (art. 15 ust. 7 Ustawy o Policji);
- *Prawo do niezbędnej pomocy medycznej* (art. 245 § 3, 246 § 1, art. 261 § 1, 2 oraz 3 KPK);
- *Prawo do zwolnienia z aresztu*. Ma zastosowanie po upływie maksymalnego okresu zatrzymania, tzn. gdy w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ zatrzymany nie zostanie przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania, lub jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania (art. 248 KPK). Prawo to jest ściśle związane z okresem zatrzymania. W świetle art. 248 KPK zatrzymany jest bezzwłocznie zwolniony w momencie wygaśnięcia przyczyny zatrzymania, maksymalnie po 48 godzinach w areszcie. W przypadku, gdy prokurator wystąpił do sądu z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania, zatrzymany powinien być przekazany do dyspozycji sądu w przeciągu 48 godzin a sąd powinien w ciągu 24 godzin wystosować postanowienie o zastosowaniu (lub braku zastosowania) wobec niego tymczasowego aresztowania. Ponowne zatrzymanie osoby podejrzanej na podstawie tych samych faktów i dowodów jest niedopuszczalne.

37. W oparciu o art. 244 § 5 KPK, Minister Sprawiedliwości określił formę pouczenia zatrzymanego o jego prawach i obowiązkach w postępowaniu karnym. Odnosi się do tego również § 87 Wytycznych Komendanta Głównego Policji w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów z dnia 30 sierpnia 2017 r. o następującym brzmieniu „6. W protokole z zatrzymania osoby odnotowuje się oświadczenia złożone przez zatrzymanego po poinformowaniu go o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w sposób określony w ust. 1. Wręczając zatrzymanemu pisemne pouczenie o przysługujących zatrzymanemu uprawnieniach w postępowaniu karnym, należy równocześnie wyjaśnić mu zawarte w nim treści. Kopię podpisanego przez zatrzymanego pouczenia załącza się do akt głównych postępowania”. § 87 ust. 7 wytycznych stwierdza: „osobie zatrzymanej, która nie włada językiem polskim, policjant wręcza przetłumaczone na język dla niej zrozumiały pouczenie o uprawnieniach. Jeżeli tekst obcojęzyczny nie jest dostępny, w protokole zatrzymania odnotowuje się fakt ustnego przetłumaczenia przez tłumacza, pouczając jednocześnie o możliwości żądania doręczenia pisemnego zestawienia uprawnień w języku zrozumiałym dla tej osoby”.

38. Fakt pouczenia zatrzymanego o jego prawach i obowiązkach powinien być odnotowany oraz potwierdzony podpisem zatrzymanego. Należy zauważyć, że każdy dokument sporządzony w przebiegu czynności przeprowadzanych przez funkcjonariusza Policji, który wymaga zapoznania się z nim przez osobę której dotyczy może być odczytany przez tę osobę lub przez funkcjonariusza Policji (np. w przypadku gdy osoba ta jest niedowidząca lub niewidoma), a następnie podpisany. W przypadku, gdy rzeczona osoba nie jest w stanie złożyć podpisu, funkcjonariusz Policji odnotowuje w raporcie, że dokument został odczytany dla danej osoby, ale ta nie jest w stanie lub odmawia złożenia podpisu pod jego treścią.

Dostęp do adwokata

39. Kwestia korzystania z prawa do obrońcy z urzędu, opisana w zaleceniu w **punkcie 52. sprawozdania**, jest uregulowana w art. 244 § 2 Kodeksu Postępowania Karnego. Podczas zatrzymania Policja jest zobowiązana bezzwłocznie poinformować zatrzymanego o powodach zatrzymania oraz przysługujących mu prawach (w tym prawa do kontaktu z adwokatem). Zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie

umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę. Strona zatrzymująca może zastrzec sobie prawo do obecności przy takiej rozmowie. Jednakże, w przypadku gdy zatrzymana osoba nie jest w stanie wynająć adwokata, prawo nie przewiduje możliwości powołania obrońcy z urzędu na tym etapie postępowania. Ograniczenie to wynika z faktu, że na tym etapie postępowania nie jest jeszcze jasne czy zostanie wszczęte przeciwko danej osobie postępowanie karne i czy zatrzymany będzie musiał się bronić. Wydaje się, że ten prawny stan rzeczy nie stoi w sprzeczności z art. 42 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W świetle art. 300 § 1 Kodeksu Postępowania Karnego, przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach, takich jak prawo do korzystania z pomocy adwokata, w tym do wystąpienia o obrońcę z urzędu.

40. Zgodnie z art. 245 § 1 KPK oraz art. 46 § 4 ustawy z 24 sierpnia 2001 r. - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (KPW), zatrzymanemu przysługuje prawo do nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowy jak również do złożenia zażalenia do sądu w przeciągu 7 dni od momentu zatrzymania.

41. Zatrzymanemu na jego żądanie należy umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę w celu zasięgnięcia profesjonalnej porady prawnej. W wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie obecny przy rzeczonyj rozmowie. Zgodna na taki kontakt jest wymagana tylko na wyraźne życzenie zatrzymanego. Dopełnienie tego obowiązku może polegać na poinformowaniu wskazanego adwokata/radcę prawnego o fakcie oraz przyczynie zatrzymania, przeprowadzeniu z nim/nią bezpośrednio rozmowy lub udzieleniu informacji przez zatrzymującego. W przypadku wystosowania takiego żądania (kontaktu), należy je rozważyć bezzwłocznie, niezależnie od pytania o bezpośrednio rozmowę.

42. Podczas realizacji powyższego prawa policja może wykorzystać, np. postanowienia art. 517j KPK - rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. o sposobie zapewnienia pomocy obrońcy dla oskarżonego w przyspieszonym postępowaniu.

43. Należy podkreślić, że w Polsce działa mechanizm dający zatrzymanemu informację o adwokatach/radcach prawnych dostępnych w poszczególnych miastach, do których można zgłaszać się z prośbą o pomoc (lista adwokatów oraz radców prawnych). Takie rozwiązanie zostało wprowadzone jako poprawka do postępowania karnego i zostało opisane szczegółowo w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. o sposobie zapewnienia pomocy obrońcy dla oskarżonego w postępowaniu przyspieszonym (Dz. U. poz. 920). Odwołanie do tego systemu znajduje się w Wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji w następujących słowach: "W celu zapewnienia zatrzymanemu kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym zastosowanie znajduje odpowiednio procedura określona w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. o sposobie zapewniania pomocy obrońcy dla oskarżonego w postępowaniu przyspieszonym."

44. Składając zażalenie do sądu zatrzymany może zażądać zbadania powodów, legalności oraz prawidłowości zatrzymania (art. 246 § 1 KPK, art. 47 § 1 i 2 KPW). Zażalenie jest bezzwłocznie skierowane do sądu okręgowego właściwego dla miejsca dokonania zatrzymania lub prowadzenia postępowania (art. 246 § 2 KPK). W wypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania sąd zawiadamia o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania (art. 246 § 4 KPK). Ponadto, w świetle art. 15 ust. 7 Ustawy o policji, zatrzymany ma prawo złożyć zażalenie do prokuratora mającego jurysdykcję nad miejscem dokonania zatrzymania. Jak wynika z wyżej przywołanych przepisów, osoby zatrzymane przez Policję mają prawo do skutecznego środka odwoławczego - fakt o którym osoby te są informowane w momencie zatrzymania. Tuż po dokonaniu zatrzymania, zatrzymany otrzymuje stosowne pouczenie o prawach przysługujących mu w postępowaniu karnym jak również w postępowaniu o wykroczenia.

Wstępne badania lekarskie

45. **Odnosząc się do punktów 53 - 55 sprawozdania** strona polska pragnie przedstawić następujące informacje. W świetle art. 15 ust. 5 Ustawy o policji (tekst jednolity z 2019 r., poz. 161) osoba zatrzymana powinna być niezwłocznie poddana - w uzasadnionych przypadkach - badaniu lekarskiemu lub otrzymać pierwszą pomoc.

46. Jednakże, na mocy rozporządzenia (§ 1 ustęp 3 poz. 1 i 2) Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez policję (Dz.U. z 2012 r., poz. 1102), osoba zatrzymana poddawana jest badaniu lekarskiemu gdy:

- osoba ta oświadcza, że cierpi na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, żąda przeprowadzenia badania lekarskiego lub posiada widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego;
- z posiadanych przez policję informacji lub z okoliczności zatrzymania wynika, że osobą zatrzymaną jest: kobieta w ciąży, kobieta karmiąca piersią, osoba chora, osoba z zaburzeniami psychicznymi, nieletni pod wpływem alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

47. Jednocześnie § 5 ust. 1 poz. 2 i 3 wymienionego powyżej rozporządzenia (...) zauważa, że w trakcie badania lekarskiego lekarz stwierdza brak medycznych przeciwwskazań do przebywania tej osoby w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub stwierdza zaistnienie takowych przeciwwskazań do przebywania w takich pomieszczeniach oraz konieczność skierowania tej osoby do odpowiedniego podmiotu leczniczego.

48. Przypadki badań lekarskich jakim poddawane są osoby zatrzymane przez policję są dokładnie zdefiniowane w powyższym akcie prawnym i nie nakładają na policję obowiązku zapewniania badania lekarskiego każdej osobie zatrzymanej przez funkcjonariuszy policji.

49. Odnosząc się do uwagi dotyczącej obecności funkcjonariuszy policji podczas badania lekarskiego osoby zatrzymanej, należy zauważyć, że kwestia ta jest uregulowana w postanowieniach § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie badań lekarskich (...). Zgodnie z powyższym rozporządzeniem, decyzja o obecności funkcjonariusza Policji podczas badania lekarskiego osoby zatrzymanej jest podejmowana przez lekarza przeprowadzającego to badanie.

50. Zwykle ma to miejsce w przypadku osób agresywnych, lub takich co do których istnieje podejrzenie próby spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub targnięcia się na własne życie. Obecność funkcjonariusza ma za zadanie uniemożliwienie ucieczki takiej osoby oraz zapewnienie bezpieczeństwa zarówno zatrzymanemu jak i lekarzowi przeprowadzającemu badanie.

Prawo do zawiadomienia członka rodziny lub innej osoby

51. **Odnosząc się do punktów 56 oraz 57 sprawozdania**, prawo zatrzymanego do bezzwłocznego zawiadomienia osoby najbliższej lub innej wskazanej przez zatrzymanego zostało uregulowane w art. 245 § 2 w związku z art. 261 § 1 i 3 KPK. Zatrzymany jest pouczony o możliwości skorzystania z tego prawa w momencie zatrzymania. Odnotowanie tego faktu w protokole jest obowiązkowe; protokół powinien zawierać oświadczenie woli zatrzymanego dotyczące wykonania powyższego prawa. Treść protokołu jest potwierdzona przez zatrzymanego złożeniem podpisu pod jego treścią. Należy zauważyć, że każdy dokument sporządzony w przebiegu czynności przeprowadzanych przez funkcjonariusza Policji, który wymaga zapoznania się z nim przez osobę której dotyczy może być odczytany przez tę osobę lub przez funkcjonariusza Policji (np. w przypadku gdy osoba ta jest niedowidząca lub niewidoma), a następnie podpisany. W przypadku gdy rzeczona osoba nie jest w stanie złożyć podpisu, funkcjonariusz Policji odnotowuje w raporcie, że dokument został odczytany dla danej osoby, ale ta nie jest w stanie lub odmawia złożenia podpisu pod jego treścią.

52. W przypadku obcokrajowców, zawiadomienie o zatrzymaniu może zostać przekazane biuru konsularnemu lub misji dyplomatycznej kraju, którego obywatelem jest zatrzymany. W przypadku zatrzymania osoby bezpieczeństwa - prawo do kontaktu z misją dyplomatyczną państwa, na terenie którego ta osoba ma stałe miejsce zamieszkania (art. 612 § 2 KPK). Należy zauważyć, że w przypadku gdy jest to zgodne z wiążącym porozumieniem konsularnym między Polską a krajem, którego zatrzymany jest obywatelem, właściwe biuro konsularne lub misja dyplomatyczna zostaną zawiadomione o zatrzymaniu, bez względu na życzenie zatrzymanego.

Pomoc dyplomatyczna/tłumaczenie

53. Odnosząc się do zalecenia zawartego w ust. 58 sprawozdania, jeżeli osobą zatrzymaną nie jest obywatel Polski, osoba ta ma prawo do kontaktu z urzędnikiem konsularnym lub przedstawicielstwem kraju, którego jest obywatelem. Jeżeli osoba ta nie posiada obywatelstwa może skontaktować się z

przedstawicielstwem kraju, na terenie którego mieszka na stałe (art. 612 § 2 Kodeksu Postępowania Karnego). Należy zauważyć, że w przypadku gdy jest to zgodne z wiążącym porozumieniem konsularnym między Polską a krajem, którego zatrzymany jest obywatelem, właściwe biuro konsularne lub misja dyplomatyczna zostaną zawiadomione o zatrzymaniu, bez względu na życzenie zatrzymanego.

54. **Odnosząc się do punktu 59. sprawozdania** prawo do tłumacza jest uregulowane w postanowieniach polskiej Konstytucji (art.42) a także w KPK. Kodeks przewiduje, że prawo do skorzystania z nieodpłatnej pomocy tłumacza przysługuje zatrzymanemu, który nie posługuje się w wystarczającym stopniu językiem polskim. W oparciu o art. 244 § 5 KPK, Minister Sprawiedliwości określił formę pouczenia zatrzymanego o jego prawach i obowiązkach w postępowaniu karnym. W momencie zatrzymania obcokrajowca funkcjonariusze Policji są zobowiązani do pouczenia go o przysługujących prawach w zrozumiałym dla niego języku. Odnosi się również do tego § 87 Wytycznych Komendanta Głównego Policji w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów z dnia 30 sierpnia 2017 r. o następującym brzmieniu „6. W protokole z zatrzymania osoby odnotowuje się oświadczenia złożone przez zatrzymanego po poinformowaniu go o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w sposób określony w ust. 1. Wręczając zatrzymanemu pisemne pouczenie o przysługujących zatrzymanemu uprawnieniach w postępowaniu karnym, należy równocześnie wyjaśnić mu zawarte w nim treści. Kopię podpisanego przez zatrzymanego pouczenia załącza się do akt głównych postępowania”. § 87 ust. 7 wytycznych stwierdza: „osobie zatrzymanej, która nie włada językiem polskim, policjant wręcza przetłumaczone na język dla niej zrozumiały pouczenie o uprawnieniach. Jeżeli tekst obcojęzyczny nie jest dostępny, w protokole zatrzymania odnotowuje się fakt ustnego przetłumaczenia przez tłumacza, pouczając jednocześnie o możliwości żądania doręczenia pisemnego zestawienia uprawnień w języku zrozumiałym dla tej osoby”.

55. Tak jak wcześniej wspomniano zatrzymany jest pouczony o prawie do bezzwłocznego zawiadomienia o zatrzymaniu osoby najbliższej lub innej wskazanej przez zatrzymanego bezpośrednio po dokonaniu zatrzymania. Fakt ten jest należycie odnotowany w protokole oraz potwierdzony podpisem zatrzymanego. W przypadku obcokrajowców, zawiadomienie o zatrzymaniu może zostać przekazane biuro konsularnemu lub misji dyplomatycznej kraju, którego obywatelem jest zatrzymany. W przypadku zatrzymania osoby bezpaństwowej - przysługuje jej prawo do kontaktu z misją dyplomatyczną państwa, na terenie którego ta osoba ma stałe miejsce zamieszkania (art. 612 § 2 KPK). Należy zauważyć, że w przypadku gdy jest to zgodne z wiążącym porozumieniem konsularnym między Polską a krajem, którego zatrzymany jest obywatelem, właściwe biuro konsularne lub misja dyplomatyczna zostaną zawiadomione o zatrzymaniu, bez względu na życzenie zatrzymanego.

iii. Warunki przetrzymywania w jednostkach policji

Warunki bytowe

56. **Odnosząc się do punktów 61, 63, 65 i 67 sprawozdania** należy stwierdzić, że usunięcie nieprawidłowości w obszarze adaptacji pomieszczeń do obowiązujących standardów technicznych wymaga w wielu przypadkach znaczących nakładów finansowych. Z tego powodu proces poprawy warunków bytowych w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych trwa już kilka lat. Proces wdrażania jest stopniowy i zależy od budżetu przydzielonego policji.

Warunki transportu zatrzymanych

57. **W odniesieniu do zalecenia zawartego w punkcie 69 sprawozdania** należy stwierdzić, że policja podejmuje stałe działania w celu poprawy swojego taboru, w tym pojazdów przeznaczonych do transportu osób zatrzymanych.

58. Jednocześnie, pragniemy zauważyć, że warunki techniczne policyjnych środków transportu spełniają kryteria określone w przepisach mających ogólne zastosowanie do tego typu pojazdów.

59. W kontekście omawianego zalecenia, trzeba stwierdzić, że podstawowe prawa i obowiązki funkcjonariuszy Policji są zawarte w ustawie o Policji. W świetle art. 1 ust. 1, Policja została utworzona jako umundurowana i uzbrojona formacja służąca społeczeństwu i przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

60. Przystępując do realizacji zadań statutowych powierzonych Policji, funkcjonariusze mogą korzystać ze ściśle zdefiniowanych środków przymusu oraz broni palnej. Wynika to z przepisów ustawy o środkach przymusu bezpośredniego oraz broni palnej (Dz. U. z 2018 r., poz. 1834, ze zm.).

61. W świetle przepisów wyżej przywołanej ustawy, środki przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek mogą być zastosowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub zatrzymania.

62. Powyższa ustawa przewiduje również tak zwane prewencyjne wykorzystanie kajdanek by zapobiec ucieczce osoby zatrzymanej lub eskortowanej a także by zapobiec objawom agresji i autoagresji u tych osób.

63. Zważywszy na powyższe informacje, Policja korzysta ze środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

B. Zakłady karne

i. Złe traktowanie

64. Funkcjonariusze Służby Więziennej nie stosują przemocy by „ukształtować” nowo przyjmowanych więźniów, ale posiadają do swojej dyspozycji środki statutowe pozwalające na wywieranie wpływu na osadzonych, które zostały stworzone na mocy przepisów dotyczących pracy z osobami pozbawionymi wolności. Zarzutów o stosowanie przemocy słownej oraz nieprawidłowości w zachowaniu funkcjonariuszy Służby Więziennej nie uznaje się za precyzyjne gdyż nie przedstawiono żadnych dowodów, które mogłyby potwierdzić, że do takich sytuacji dochodzi. Służba Więzienna reaguje na wszelkie przejawy niewłaściwego traktowania więźniów.

65. W przypadku stwierdzenia lub podejrzenia niewłaściwego traktowania więźniów, wszczynane jest postępowanie wyjaśniające a do prokuratury trafia zawiadomienie o potencjalnym popełnieniu przestępstwa. Nie są znane przypadki, **o których mowa w punkcie 71. sprawozdania**, czyli przypadki przemocy stosowanej by „ukształtować” nowych osadzonych, którzy po raz pierwszy odbywają karę. Legalność działań podejmowanych przez funkcjonariuszy podlega nadzorowi sprawowanemu przez kierownictwo zakładu oraz sędziego penitencjarnego. W tym kontekście ważne są prawa skazanych wspomniane w art. 102 ust. 10 Kodeksu Karnego Wykonawczego. W każdym przypadku, kiedy funkcjonariusze Służby Więziennej są podejrzewani o nadużycia władzy, wszczynane jest dochodzenie, a jego wyniki są przedstawiane osobie, która złożyła skargę.

66. Jednocześnie należy podkreślić, że każdy funkcjonariusz oraz pracownik Służby Więziennej składa przysięgę zobowiązując się do przestrzegania przepisów oraz zasad etycznych profesjonalnego zachowania, w szczególności w odniesieniu do poszanowania ludzkiej godności.

67. Należy zauważyć, że postanowienia art. 4 do 7 Kodeksu Karnego Wykonawczego mają kluczowe znaczenie dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz są ściśle przestrzegane. Ważną formą kontroli są inspekcje przeprowadzane przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, którzy to zwracają uwagę na sposób przestrzegania zasady humanitarnego i legalnego traktowania więźniów.

68. **W odniesieniu do punktów 72 oraz 73 sprawozdania**, w świetle obowiązującego prawa kary zbiorowe nie są dozwolone. Wniosek o ukaranie razem z oświadczeniem uzasadniającym jest sporządzany dla każdego skazanego, który popełnił przewinienie dyscyplinarne. Wychowawca następnie wydaje opinie w odpowiedzi na takowy wniosek. Decyzja o ukaraniu wydawana jest przez dyrektora jednostki lub inną wyznaczoną przez niego osobę po analizie materiałów pomocniczych oraz przeprowadzeniu rozmowy z więźniem. Może się jednak zdarzyć tak, że za złamanie regulaminu jednostki penitencjarnej odpowiada grupa więźniów. Nałożenie takich samych sankcji dyscyplinarnych może wtedy wyglądać na karę zbiorową, ale w rzeczywistości jest konsekwentną odpowiedzią na zachowanie więźniów, którzy w takim samym stopniu naruszyli regulamin jednostki penitencjarnej.

69. Odpowiadając na zarzut prześladowania rasistowskiego oraz dyskryminacji, na który uwagę zwrócili przedstawiciele Podkomitetu ONZ **w punkcie 74 sprawozdania**, pragniemy zauważyć, że ten obszar podlega monitorowaniu przez jednostki Służby Więziennej. Według corocznej analizy skarg złożonych przez osoby zatrzymane w 2018 r. wpłynęło 35 skarg dotyczących dyskryminacji rasowej lub etnicznej, jakiej mieli dopuścić się funkcjonariusze oraz pracownicy Służby Więziennej. W postępowaniu wyjaśniającym skargi te uznano za bezzasadne. Profesjonalne warsztaty dla funkcjonariuszy i pracowników

Służby Więziennej obejmują takie tematy jak: „Międzynarodowe Standardy ONZ dot. Obchodzenia się z Osobami Pozbawionymi Wolności”.

70. **W odniesieniu do punktu 75 sprawozdania** należy nadmienić, że w Zakładzie Karnym Nr 1 we Wrocławiu:

- Nie stosuje się żadnych kar zbiorowych. Każdy wniosek o nałożenie sankcji dyscyplinarnej jest indywidualnie analizowany przez osobę odpowiedzialną za oddziały penitencjarnie. Osadzeni w jednostkach penitencjarnych są zobowiązani do właściwego zachowania, przestrzegania regulaminu oraz zgładzania wszelkich zagrożeń, na jakie natrafiają. Zgodnie z art. 116a ust. 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego osadzonym zabrania się przynależności do nieformalnych struktur subkultury więziennej. Zamiarem subkultury więziennej jest walka z administracją zakładu karnego oraz dyskryminacja więźniów, niebędących członkami subkultury. Przykład sankcji dyscyplinarnej, wspomnianej w sprawozdaniu, zastosowanej wobec dwóch osadzonych uwikłanych w bójkę był wynikiem indywidualnej analizy wniosku o ukaranie złożonego w odniesieniu do każdego z więźniów osobno, a nie przykładem praktyki zbiorowego karania.
- Działanie administracji zakładu, polegające na przekazywaniu skazanemu połowy środków pieniężnych przesłanych przez rodzinę jest zgodne z prawem, tj. art 126 § 1 i 2 Kodeksu Karnego Wykonawczego. Pozostała kwota gotówki jest deponowana na koncie skazanego i wypłacana w momencie zwolnienia z zakładu karnego.
- Higiena osobista utrzymywana jest przy pomocy artykułów higienicznych zapewnianych dla każdego skazanego przez administrację zakładu karnego. Kobiety otrzymują takie artykuły jak: mydło, pasta do zębów, proszek do prania, papier toaletowy, szczoteczka do zębów, szampon oraz przybory sanitarne na warunkach i w ilościach określonych w obowiązującym Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości dot. warunków bytowych zatrzymanych przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych. Za zgodą Dyrektora Zakładu Karnego skazani mogą otrzymywać od rodziny paczki z produktami do pielęgnacji oraz innymi artykułami do użytku osobistego.
- Posiłki są przygotowywane z uwzględnieniem wymogów wartości energetycznej, wielkości posiłków, poziomów składników odżywczych (udział procentowy tłuszczu, białek oraz węglowodanów) a także minimalnej ilości warzyw, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości odnośnie żywienia skazanych w zakładach karnych. Obowiązek zapewnienia codziennej racji żywnościowej wyrażonej w wartości energetycznej oraz poziomach składników odżywczych (tłuszcz, białko, węglowodany) oraz warzyw jest ściśle przestrzegany. Świetlica w pawilonie K jest wyposażona w artykuły gospodarstwa domowego, takie jak piekarnik, kuchenka mikrofalowa oraz czajnik, umożliwiające skazanym przygotowanie sobie dodatkowego posiłku.
- Zakład Karny Nr 1 we Wrocławiu jest wyposażony w automatyczny system reagowania na warunki pogodowe. System ten steruje funkcją ogrzewania w oparciu o warunki pogodowe na zewnątrz oraz ustawienia temperatury docelowej w ogrzewanych pomieszczeniach. W okresach przejściowych, kiedy odnotowuje się znaczące amplitudy temperatur, podstacja dystrybucji ciepła jest aktywowana lub dezaktywowana w zależności od temperatury na zewnątrz. Minimalna temperatura na zewnątrz, przy której podstacja jest aktywna wynosi 100 C, a powyżej tej temperatury podstacja automatycznie się wyłącza. Automatyczna regulacja jest ustawiona zgodnie z wyliczonymi tabelami temperatur dla ogrzewanych pomieszczeń. Ponadto należy nadmienić, że przeprowadzona kontrola źródeł ciepła, sieci przesyłowej, instancji ogrzewania oraz sprzętu nie wykazała żadnych nieprawidłowości w funkcjonowaniu instalacji. Wszelkie awarie i nieprawidłowości usuwane są na bieżąco po zgłoszeniu. Skazani otrzymują czyste i suche ubrania od Zakładu Karnego Nr 1 we Wrocławiu. Pawilon K jest wyposażony w pralkę oraz suszarkę, które są do dyspozycji kobiet zakwaterowanych w tymże pawilonie.
- Zatrzymane kobiety zakwaterowane w Pawilonie K znajdują się w zamkniętym zakładzie karnym. Z tego powodu, zgodnie z przepisami, drzwi oraz zakratowane bramy do budynków mieszkalnych są otwarte tylko tak długo jak jest to konieczne. Funkcjonariusze strażnicy odbywający służbę nocą w pawilonie dla mężczyzn i kobiet mają klucze do cel mieszkalnych i zakratowanych bram. W celu zapewnienia bezpieczeństwa zakładu, klucze do wejść do budynków mieszkalnych znajdują się tylko w dyspozycji kierownika zmiany w pokoju wartowników. Warto nadmienić, że w zamkniętych zakładach karnych przyjęte zasady bezpieczeństwa określone w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października

2016 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej wymagają, aby drzwi i bramy wejściowe do budynków i oddziałów mieszkalnych, a także wejścia do budynków i bramy w jednostkach organizacyjnych otwarte były tylko tak długo jak jest to konieczne. Funkcjonariusze pełniący służbę posiadają wszelkie klucze pozwalające na natychmiastowe otwarcie wszystkich bram czy wyjść.

71. Odnosząc się do uwag dotyczących sposobu traktowania skazanych kobiet oraz dyskryminującego traktowania **zamieszczonych w punktach 76 oraz 77 sprawozdania**, należy zauważyć, że Dyrektor Generalny Służby Więziennej w Zarządzeniu Nr 2/2018 z dnia 21 listopada 2018 r. w sprawie Obchodzenia się z Osadzonymi Kobietami określił działania i zadania w tym obszarze. Dodatkowo, Zarządzenie Nr 3/2017 z dnia 26 lipca 2017 r. w sprawie postępowania z osadzonymi ciężarnymi wydane przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej określa działania i zadania związane z kwestiami organizacyjnymi oraz działaniami naprawczymi.

72. Służba Więzienna dokłada starań by zapewnić ciężarnym skazanym odpowiednie warunki podczas ich pobytu w jednostce penitencjarnej oraz osobiste bezpieczeństwo. Należy podkreślić, że jako element współpracy z profesorką Barbarą Toroń-Fórmanek, kierowniczką Wydziału Kryminologii i Resocjalizacji na Uniwersytecie w Zielonej Górze przeprowadzono badanie zatytułowane „*Poczucie bezpieczeństwa wśród kobiet przebywających w jednostkach penitencjarnych*”. Badanie to objęło wszystkie kobiety znajdujące się w zakładach karnych oraz aresztach śledczych, a jego wyniki wskazują, że 85% badanych kobiet czuje się całkowicie bezpiecznie.

ii. Zbyt długi czas trwania tymczasowego aresztowania

73. Odnosząc się do okresu trwania tymczasowego aresztowania wspomnianego **w punktach 78 oraz 79 sprawozdania**, należy mieć na uwadze, że dyrektor aresztu śledczego jest w tym względzie organem wykonawczym, tzn. dyrektor wykonuje działania prewencyjne wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu, które określa czas trwania zatrzymania oraz podaje datę, do kiedy zatrzymanie ma trwać. Dokumentem wymaganym w momencie przyjęcia do jednostki osoby podlegającej tymczasowemu aresztowaniu jest kopia ważnego orzeczenia sądu nakazującego lub przedłużającego areszt tymczasowy łącznie z nakazem przyjęcia. Osadzony jest zwalniany z jednostki penitencjarnej w dniu wygaśnięcia okresu tymczasowego aresztowania lub w momencie, kiedy jednostka, w której dana osoba przebywa, otrzyma dokumenty nakazujące zwolnienie, chyba że w dokumentach tych przewidziana jest data późniejsza.

iii. Warunki w miejscach pozbawienia wolności

Warunki bytowe

74. **W odniesieniu do punktu 81. sprawozdania**, zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym każdy skazany może korzystać z różnych form spędzania czasu poza celą pobytu, w tym spacerów (art. 105 Kodeksu karnego wykonawczego), spaceru (art. 112 Kodeksu karnego wykonawczego) oraz z innych form wspólnych zajęć. To prawda, że każdego skazanego (art. 79b Kodeksu karnego wykonawczego) osadzonego w areszcie śledczym lub zakładzie karnym (pod warunkiem, że przyjęto go po okresie przebywania na wolności) *umieszcza się w celi przejściowej, na okres niezbędny, nie dłużej jednak niż na 14 dni, dla poddania go wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobopoznawczym oraz zapoznania z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego*. Umieszczenie w celi przejściowej nie oznacza ograniczania wykonywania praw wynikających z Kodeksu karnego wykonawczego. Ponadto stwierdzenie, że w zakładzie karnym w Płocku „więźniom nie pozwolono przebywać poza celą w trakcie 14-dniowego okresu kwarantanny” nie jest prawdziwe, ponieważ nie przedstawiono dowodów zaistnienia takiej sytuacji. Jednocześnie brakuje w rejestrach zakładu wzmianki o fakcie, że w czerwcu i lipcu 2018 r. skazani byli poddawani kwarantannie medycznej obejmującej izolację lub pozbawianie więźniów przynależnych im praw.

75. Jeśli chodzi o zalecenie dotyczące zwiększenia minimalnego standardu powierzchni przypadającej na skazanego, Komitet wyraża pogląd, że pomimo kolejnych wizytacji i wcześniejszych zaleceń nie zrealizowano wszystkich zaleceń, w szczególności tych odnoszących się do potrzeby wprowadzenia zmian do polskiego porządku prawnego mających na celu zapewnienie minimalnego standardu 4 m² powierzchni przypadającej na skazanego w celach wieloosobowych i przynajmniej 6 m² w celach jednoosobowych, przy czym nie uwzględnia się w tych obliczeniach powierzchni węzłów sanitarnych.

76. Od kilku lat kwestia przeludnienia zakładów karnych jest przedmiotem zainteresowania Ministerstwa Sprawiedliwości i Służby Więziennej. Wydaje się, że wymagania dotyczące minimalnego standardu powierzchni przypadającej na skazanego w celi, zdefiniowanego jako 3 m² w Kodeksie karnym wykonawczym (art. 110 Kodeksu karnego wykonawczego), określają maksymalną powierzchnię, jaką może zapewnić państwo polskie skazanym, biorąc pod uwagę w szczególności obecną liczbę członków personelu w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz wymaganą restrukturyzację.

77. Oczywiście powyższa opinia nie wyklucza kroków podejmowanych przez stronę polską na rzecz realizacji działań o charakterze organizacyjnym i dokonywania inwestycji ukierunkowanych na zwiększenia standardu powierzchni przypadającej na skazanego.

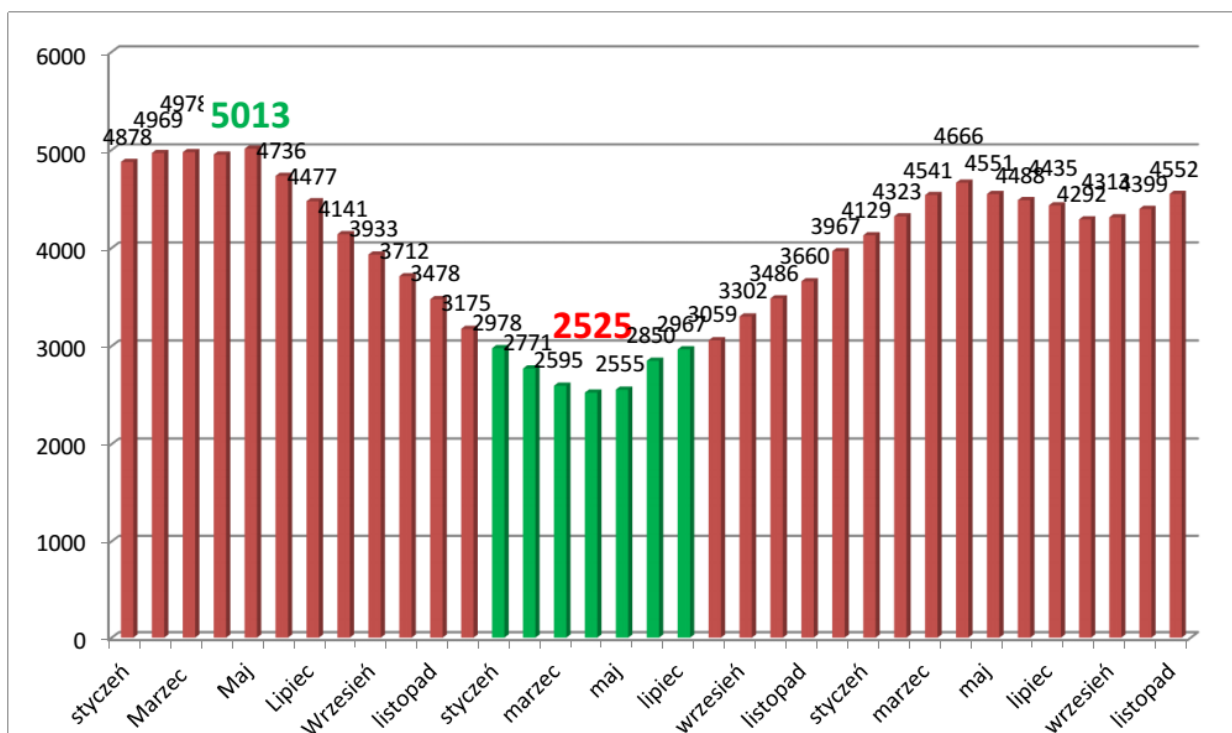
78. Dnia 9 października 2019 r. obłożenie w jednostkach mieszkalnych zakładów karnych wynosiło około 92,9%. W tym samym dniu ogólna pojemność zakładów karnych i aresztów śledczych wynosiła 80 669 miejsc, w tym 78 162 w oddziałach mieszkalnych. 72 637 osadzonych umieszczono w oddziałach mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, natomiast 1 662 skazanych umieszczono w celach mieszkalnych oddziałów szpitalnych, w oddziałach i celach zakładu karnego lub aresztu śledczego zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo tego zakładu, w celach izolacyjnych, zamkniętych ośrodkach zdrowia, pomieszczeniach znajdujących się w domach matki i dziecka, a także w tymczasowych miejscach zakwaterowania skazanych, które są wyłączone z ogólnej pojemności zakładów penitencjarnych zgodnie z §2(2)1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów (Dziennik ustaw 2018 r. pozycja 946).

79. Powyższa statystyka pokazuje, że obecnie nieosiągalne jest zapewnienie co najmniej 4 m² powierzchni przypadającej na skazanego w celach wieloosobowych i 6 m² w celach jednoosobowych ze względu na wyżej wymieniony wskaźnik obłożenia miejsc w aresztach śledczych i zakładach karnych.

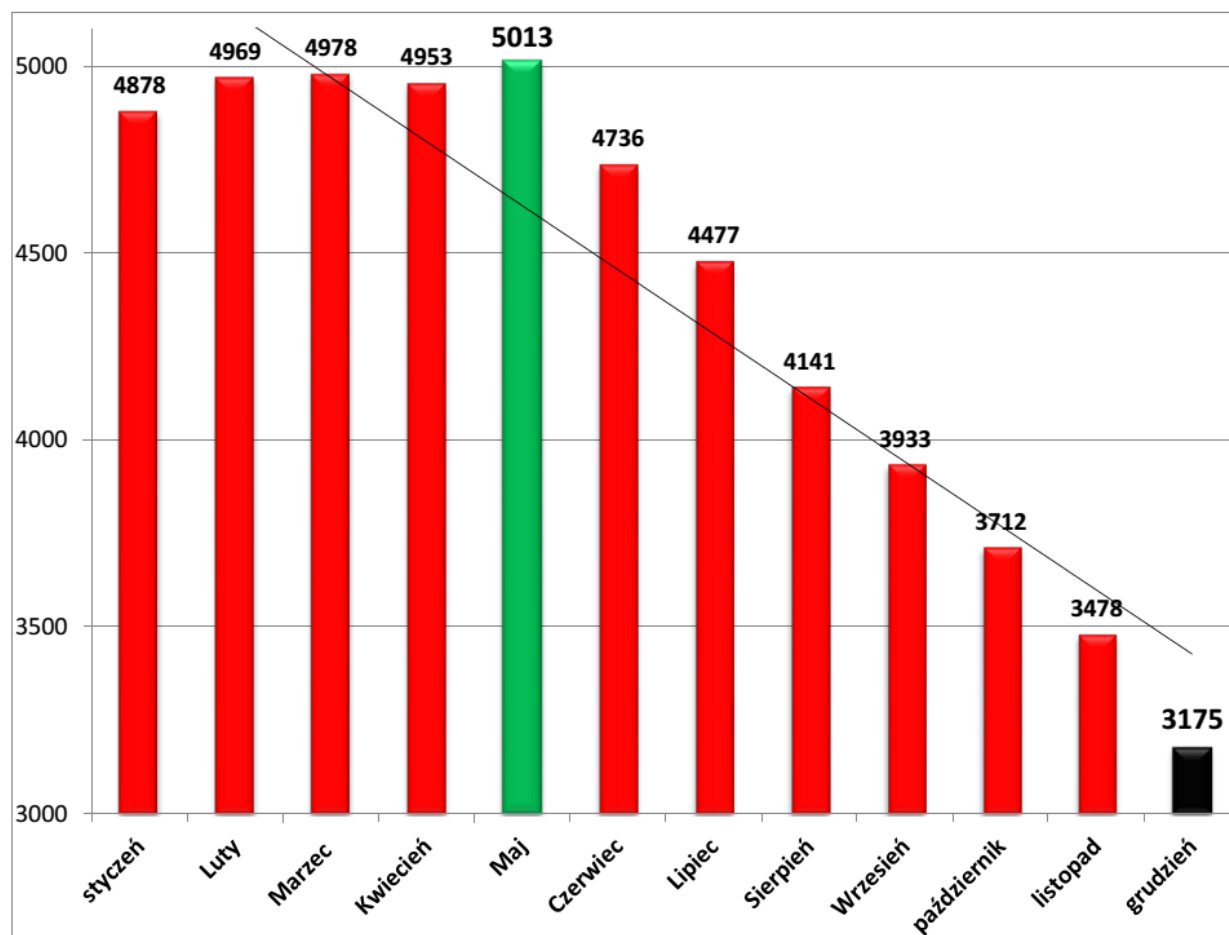
80. Ważnym elementem zmniejszenia liczby osadzonych jest możliwość wykonywania wyroku pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. W dniu 14 października 2019 r. 4 618 skazanych wykonywało wyroki w systemie dozoru elektronicznego.

81. Początkowo dozór elektroniczny osób skazanych był stosowany na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, która była stosowana w swym pierwotnym brzmieniu do 31 sierpnia 2014 r. Od dnia 1 lipca 2015 r. zastąpiły ją postanowienia zawarte w Kodeksie karnym i Kodeksie karnym wykonawczym. Zmiana Kodeksu karnego i niektórych innych ustaw wprowadziła znaczącą modyfikację trybu orzekania i wykonywania dozoru elektronicznego, ponieważ wyeliminowała poprzednie możliwości stosowania dozoru elektronicznego wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności na okres do 1. roku i zastąpiła je wyłączną możliwością stosowania tego systemu wobec osób skazanych na karę ograniczenia wolności na okres do 1. roku. W wyniku wyżej wymienionych postanowień pod koniec 2015 r. (po upływie 7. miesięcy) sądy nakazały dozór elektroniczny jedynie wobec 28. osób skazanych na karę ograniczenia wolności, czyli średnio 4 osoby na miesiąc.

82. Kolejna zmiana Kodeksu karnego i Kodeksu karnego wykonawczego (weszła w życie dnia 15 kwietnia 2016 r.) przywróciła możliwość stosowania dozoru elektronicznego w odniesieniu do wyroków do 1. roku pozbawienia wolności i utrzymała uprzednio stosowane możliwości wykorzystywania dozoru w przypadku środków karnych i zapobiegawczych.

Wykres 1. Liczba osób objętych dozorem elektronicznym od stycznia 2015 do listopada 2017 r.

Wykres 2. Liczba osób objętych dozorem elektronicznym w 2015 r. (dane na koniec miesiąca)

Główne założenia koncepcji zmodyfikowanego systemu dozoru elektronicznego w świetle zmienionego ustawodawstwa

83. Głównym zamiarem tej koncepcji było przekazanie niektórych zadań organu dozoru związanym z czynnościami materialno-technicznymi – w formie czynności i obowiązków wykonywanych przez patrole interwencyjne oraz personel – jednostce nadzorowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości bądź podległej temu ministerstwu, czyli Służbie Więziennej. W wyniku wdrożenia tej zmiany zmniejszy się potencjalny zakres nowego postępowania o udzielenie zamówień publicznych dotyczących dozoru elektronicznego, które ograniczy się do dostaw aparatury monitorującej, środków technicznych oraz wsparcia informatycznego i telekomunikacyjnego.

84. Najważniejsze korzyści tej modyfikacji są następujące:

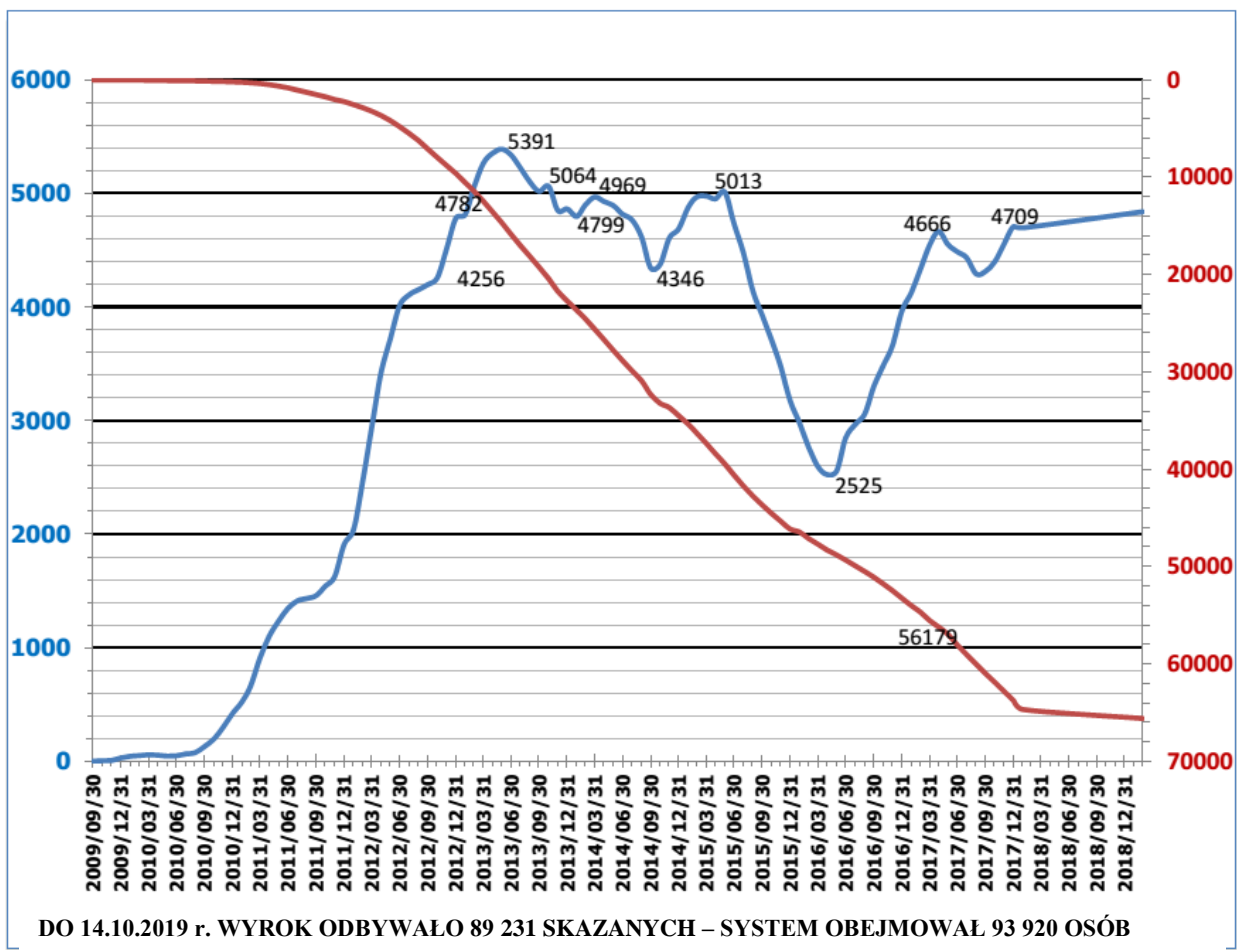
- **Bezpieczeństwo** – w czasie siedmiu lat współpracy z podmiotami prywatnymi (Comp i Impel) pojawiły się bardzo poważne problemy z bezpieczeństwem świadczonych przez nie usług. Największym zagrożeniem były poważne zakłócenia kontynuacji funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego i prawo wykonawcy do wycofania się z wykonania kontraktu. Skutki tego ryzyka są odczuwalne do dzisiaj (roszczenie Impel w wysokości 167 mln PLN). W zmodyfikowanej wersji zagrożenie to nie będzie występowało, ponieważ zadania patroli interwencyjnych powierzono funkcjonariuszom Służby Więziennej. Ponadto funkcjonariusze Służby Więziennej są znacznie bardziej mobilni w celu wykonywania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym oraz korzystają ze znacznie szerszych praw ustawowych i ochrony prawnej, a także mogą współpracować z innymi służbami i organami publicznymi na podstawie obowiązujących przepisów.
- **Konkurencyjność** – większa liczba przedsiębiorstw – w tym polskich firm – może brać udział w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego (kontrakt obejmuje jedynie sprzęt i funkcjonowanie oprogramowania).
- **Wizerunek i większa skuteczność wymierzania sprawiedliwości** – w nowej wersji strategiczną część czynności materialno-technicznych związanych z dozorem elektronicznym prowadzi Służba Więzienna, pełniąc swoje obowiązki ustawowe. Wprowadzając nowe rozwiązania i funkcje w systemie dozoru elektronicznego, Minister Sprawiedliwości nie będzie ograniczony terminami i formalnymi wymaganiami wynikającymi z kontraktu zawartego z podmiotem prywatnym.

85. Dnia 1 lipca 2018 r. weszła w życie ustawa o zmianie Kodeksu karnego wykonawczego i ustawy o Służbie Więziennej. Zmiana ta umożliwiła przekazanie Służbie Więziennej przez Ministra Sprawiedliwości funkcji i zadań podmiotu dozoru, który odpowiada za wykonywanie czynności materialno-technicznych związanych z dozorem elektronicznym.

86. Aby umożliwić wykonywanie zadań ustawowych przez podmiot dozoru, w całym kraju utworzono 25 zespołów terenowych, zlokalizowanych w 23. inspektoratach okręgowych Służby Więziennej.

87. Począwszy od dnia 20 sierpnia 2018 r. ustawowe czynności materialno-techniczne są wykonywane przez w sumie 312. funkcjonariuszy i urzędników cywilnych Służby Więziennej, którzy są członkami zespołów terenowych (104 kobiety i 208 mężczyzn).

88. Skuteczność i sprawność wykonywania wyroków w systemie dozoru elektronicznego kształtuje się średnio na poziomie 90%. Zaobserwowano od 7 do 10% nieprawidłowo wykonywanych kar, środków karnych oraz prewencyjnych w systemie dozoru elektronicznego, skutkujących odwołaniem wyroków sądowych.

Wykres. 3 Liczba skazanych objętych systemem dozoru elektronicznego

89. W odniesieniu do **krzywa niebieska** – w trakcie odbywania wyroku i **krzywa czerwona** – wyrok zakończony, znajduje remont cel mieszkalnych o ogólnej pojemności 3000 miejsc w 46 jednostkach penitencjarnych. Remont istniejących zasobów cel mieszkalnych jest prowadzony w możliwie jak najkrótszym czasie i w sposób pozwalający na wyłączenie jak najmniejszej liczby miejsc (rotacja), aby uniknąć ograniczania powierzchni dostępnej więźniom.

90. W odniesieniu do punktu 84. sprawozdania, w celu stworzenia środowiska sprzyjającego indywidualnej pracy z więźniami, zapobiegania szkodliwemu wpływowi zdemoralizowanych więźniów oraz zapewnienia bezpieczeństwa osobistego, wybór właściwego odbywania kary i rodzaju zakładu karnego oraz umieszczenie w nim skazanego opiera się na klasyfikacji uwzględniającej pięć szczegółowych kryteriów. Obejmują one płeć, wiek, uprzednie wyroki skazujące (pozbawienie wolności), umyślny bądź nieumyślny charakter popełnionego czynu zabronionego, okres pozostały do końca odbywania kary, stan zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym uzależnienie od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych, stopień demoralizacji i zagrożenie dla społeczeństwa oraz rodzaj popełnionego przestępstwa. Istotny jest również fakt, że klasyfikacji dokonuje komisja penitencyjna, organ wykonawczy, którego decyzje osadzony może zaskarżyć w sądzie.

91. Ponadto należy wskazać, że klasyfikacji dokonuje się na podstawie testów osobopoznawczych, które zgodnie z przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności pozwalają na zmianę klasyfikacji danej osoby w związku z m.in. okresowymi przeglądami postępów w resocjalizacji osiągniętych przez osadzonego. Dlatego też istotną część oceny stanowi wynik zmian zachowania i podejścia skazanego, wskazujących na powolną realizację zasady progresji.

Reżim odbywania kary: praca, edukacja, inne zajęcia rekreacyjne

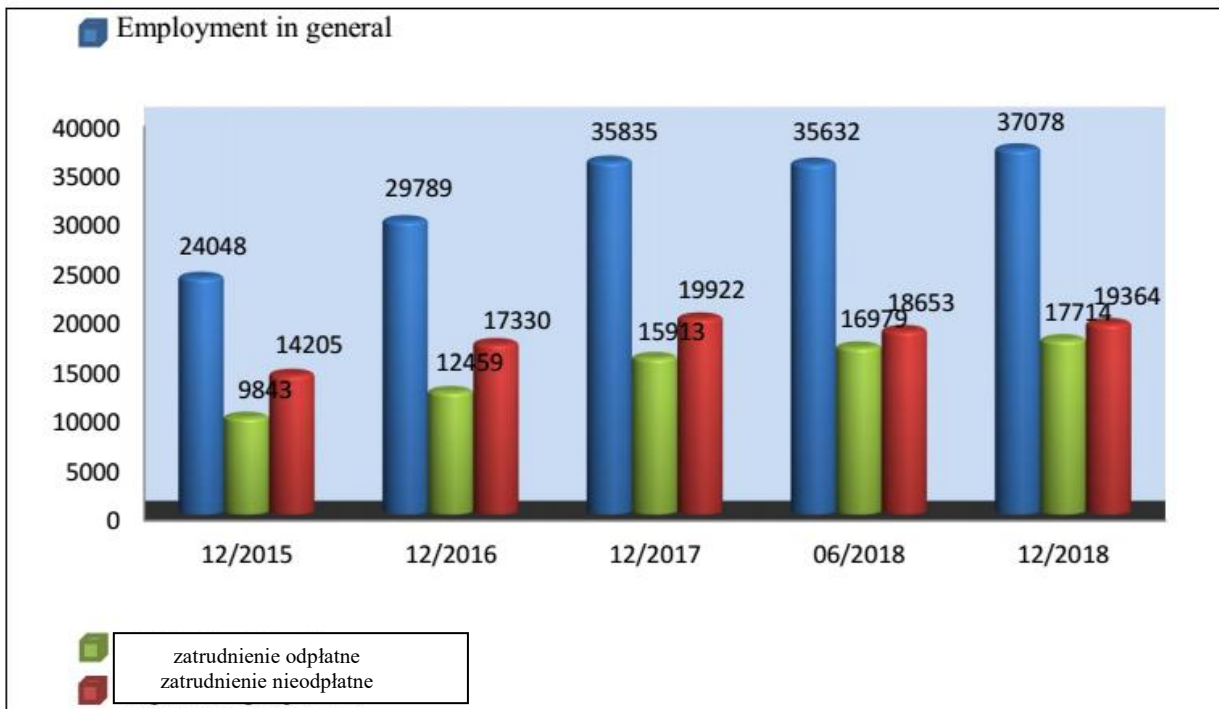
92. **W odniesieniu do punktu 87. sprawozdania** jednym z podstawowych zadań Służby Więziennej określonym w art. 2.2(1) ustawy o służbie więziennej jest *prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych.*

93. Ponadto należy podkreślić, że Polska jest stroną Konwencji dotyczącej pracy przymusowej lub obowiązkowej (nr 29) Międzynarodowej Organizacji Pracy. Artykuł 2(2)(c) stanowi wyraźnie, że wyrażenie *"praca przymusowa lub obowiązkowa"* nie obejmuje, w rozumieniu [tej] konwencji: *wszelkiej pracy lub usług wymaganych od jakiejś osoby w wyniku skazania jej przez władzę sądową pod warunkiem, że ta praca lub te usługi będą wykonywane pod nadzorem i kontrolą władz publicznych i że ta osoba nie będzie najęta lub oddana do rozporządzenia jednostkom, prywatnym spółkom lub stowarzyszeniom.*

94. Zgodnie z art. 121 §2 Kodeksu karnego wykonawczego *umożliwia się skazanemu wykonywanie pracy zarobkowej w ramach umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy o pracę nakładczą lub na innej podstawie prawnej.* Fakt, że umożliwia się pracę sugeruje, że nie zmusza się osadzonego do wykonywania pracy w ramach wyżej wymienionych instrumentów prawnych. Poza tym należy podkreślić, że jeśli chodzi o zatrudnienie w myśl art. 123 §2 i §3 Kodeksu karnego wykonawczego skazany ma prawo odmowy pracy w określonych formach i rodzajach.

95. **W odniesieniu do punktu 88. sprawozdania,** centra kształcenia ustawicznego przy zakładach karnych, będąc instytucjami ustanowionymi w celu realizacji programu i treści nauczania, podlegają Ministerstwu Edukacji Narodowej. Kalendarz roku szkolnego ustalony przez Ministra Edukacji Narodowej określa przerwy wakacyjne, podczas których nie działają instytucje edukacyjne, w tym centra kształcenia ustawicznego. Inne krótkie formy warsztatów (kursów) organizowane przez zakłady karne, które są finansowane ze środków pomocy penitencjarnej oraz programu POWER [Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój], są oferowane w ciągu całego roku, we wszystkich miesiącach kalendarzowych.

96. **W odniesieniu do punktu 89. sprawozdania,** w ramach oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec skazanych podjęto kroki na rzecz zwiększenia wskaźnika zatrudnienia wśród osób skazanych na karę pozbawienia wolności, polegające m.in. na realizacji programu „Praca dla więźniów”. Przed rozpoczęciem programu zatrudnienie osób skazanych oraz podlegających karze za wykroczenia kształtowało się na poziomie 36%, czyli zatrudnionych było 24 048 osób (stan na 31 grudnia 2015 r.). Na koniec 2018 r. liczba pracujących osób skazanych oraz podlegających karze za wykroczenia wynosiła 37 078, a wskaźnik ich zatrudnienia przekraczał 57%. W 2018 r. średnio 36 186 skazanych pozostawało w zatrudnieniu, czyli więcej o 11 439 osób niż średnio w 2015 r. W grupie osób skazanych kwalifikujących się do pracy 82,3% znalazło zatrudnienie. W ciągu ostatnich miesięcy 2018 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie prawie 85%.

Wykres 4. Wskaźnik zatrudnienia w latach 2015-2018

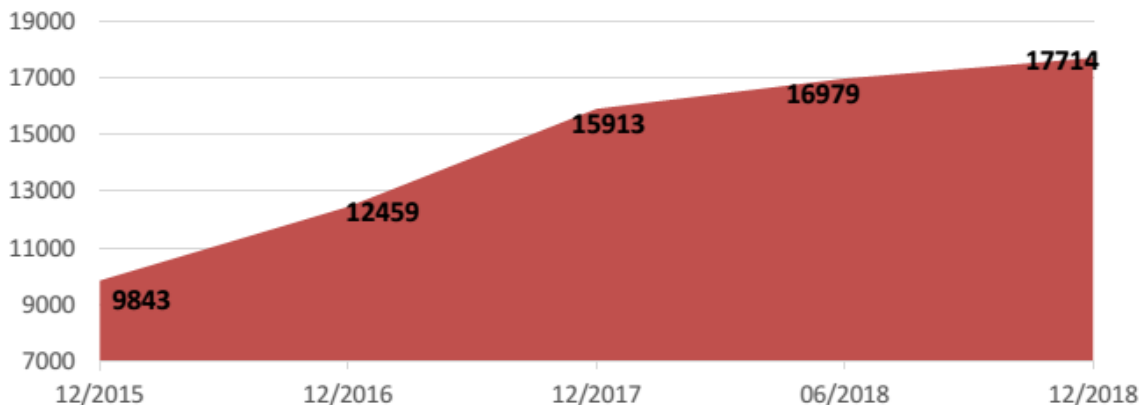
97. Oznacza to, że w wyniku podjętych kroków liczba osób skazanych pozostających w zatrudnieniu wzrosła o 13 000, podczas gdy wskaźnik zatrudnienia wzrósł o 21 punktów procentowych. Skala wzrostu oraz osiągnięty poziom zatrudnienia są najwyższe w ciągu ostatnich 30. lat.

98. W dniu 31 grudnia 2018 r. wskaźnik zatrudnienia w grupie osób skazanych, uznanych za zdolne do pracy wynosił 84,78% (na koniec roku 2015 r. – 58,34%).

Zatrudnienie ogółem	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 /stan na 31.12.2018/
Średnie miesięczne zatrudnienie odpłatne i nieodpłatne	23 630	24 442	25 182	24 762	26 850	34 106	37 078
Wskaźnik zatrudnienia (wskaźnik więźniów zatrudnionych do ogólnej liczby więźniów)	31%	32%	35%	36%	40%	51%	57%

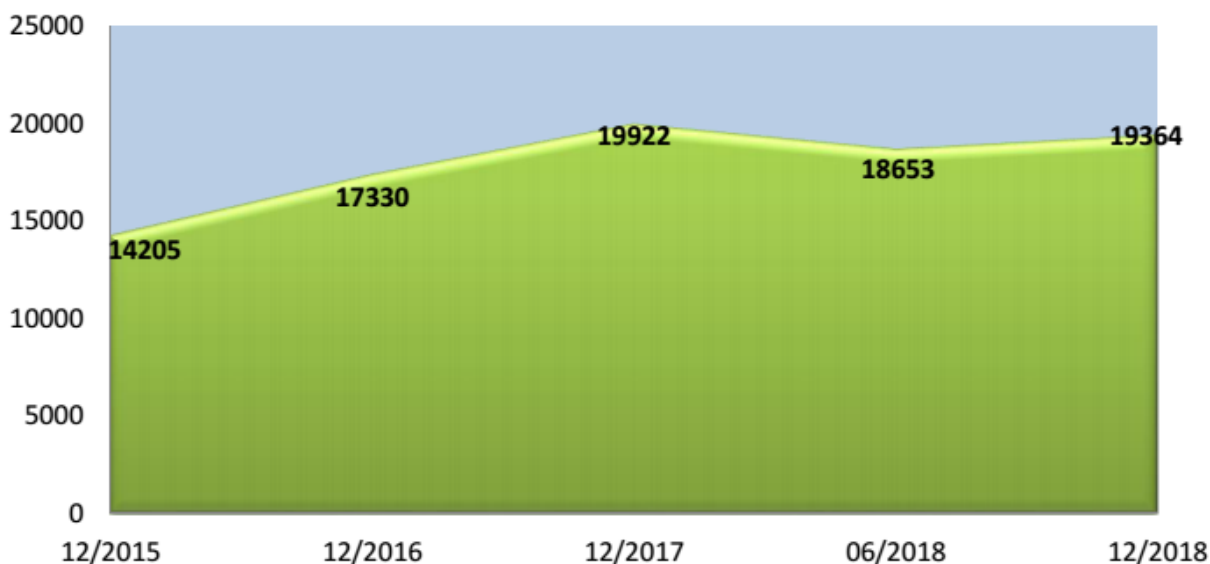
Tabela 1. Wskaźnik zatrudnienia w latach 2012-2018

99. Szczególnie pożądanym rezultatem programu „Praca dla więźniów”, który został osiągnięty, było zwiększenie możliwości odpłatnego zatrudnienia. Nowe miejsca pracy umożliwiły skierowanie do pracy znacznie większej liczby osadzonych mających zobowiązania alimentacyjne wobec dzieci.

Wykres 5. Zatrudnienie odpłatne w latach 2015-2018

100. Całkowita liczba osadzonych pozostających w odpłatnym zatrudnieniu wzrosła z 9 843 na koniec 2015 r. do 17 714 na koniec 2018 r., czyli o 80%.

Wykres 6. Zatrudnienie nieodpłatne

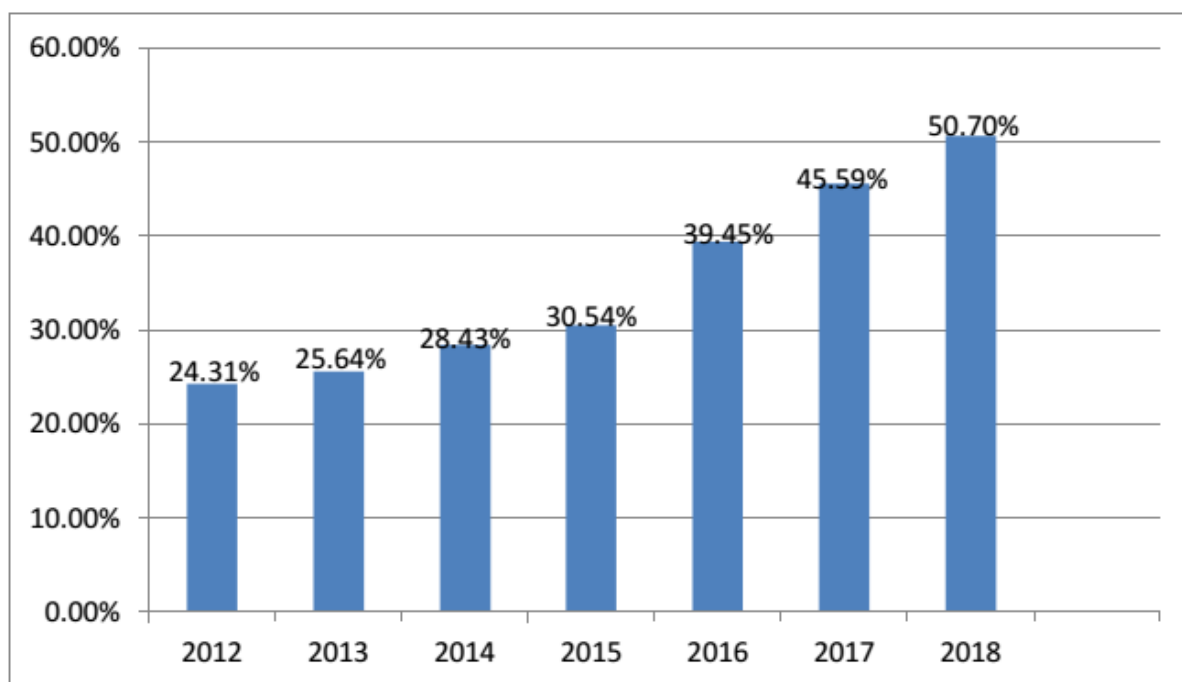
zielony – zatrudnienie nieodpłatne

101. Całkowita liczba osadzonych pozostających w nieodpłatnym zatrudnieniu wzrosła o 36% z 14 205 na koniec 2015 r. do 19 364 na koniec 2018 r.

Praca dla więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci

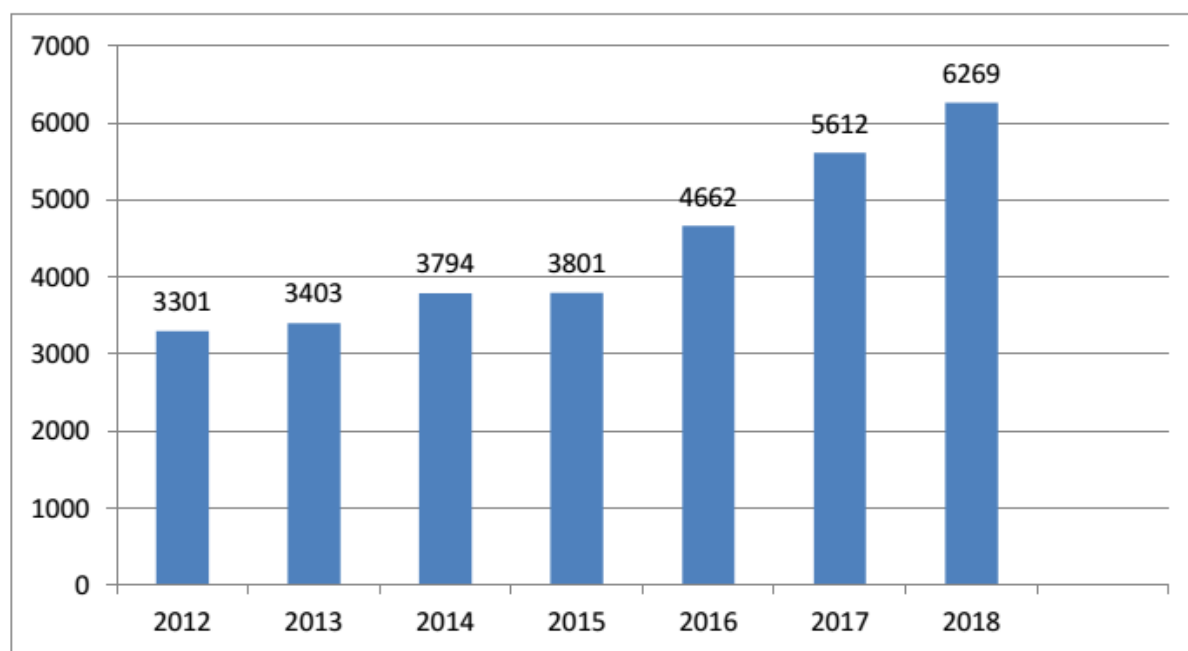
102. Od czasu rozpoczęcia realizacji programu „Praca dla więźniów” zaobserwowano znaczący wzrost wskaźnika i liczby zatrudnionych więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci.

103. Wskaźnik zatrudnienia wśród więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci kształtował się następująco: w 2015 r. średnio 3 797 (26,90%), pod koniec 2018 r. – 6 269 osób (50,70%). Oznacza to wzrost pracujących za wynagrodzeniem więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci o 2 500 osób, a wskaźnika zatrudnienia o prawie 24%.

niebieski - wskaźnik zatrudnienia skazanych ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci na dzień 31 grudnia

Wykres 7. wskaźnik zatrudnienia więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci w latach 2012-2018

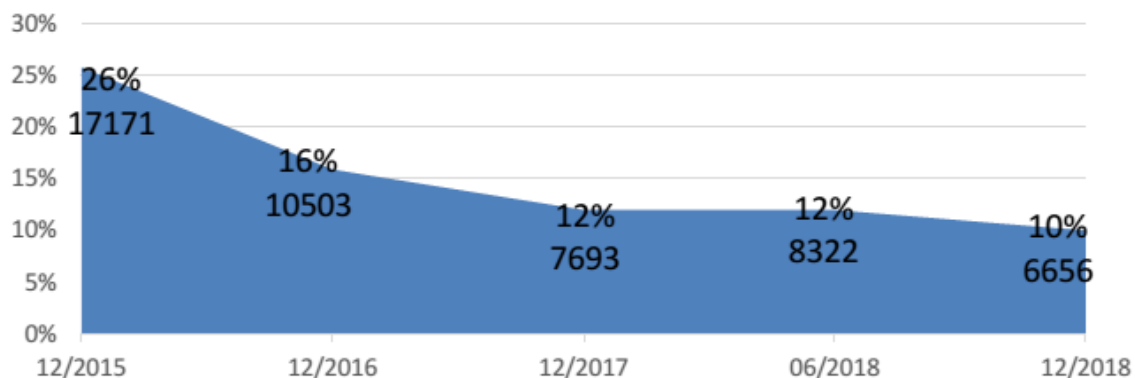

niebieski – liczba skazanych ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci na dzień 31 grudnia

Wykres 8. Liczba więźniów ze zobowiązaniami alimentacyjnymi wobec dzieci w latach 2012-2018

Wskaźnik bezrobocia w latach 2015-2018

104. Przed rozpoczęciem programu „Praca dla więźniów” wskaźnik bezrobocia wśród więźniów w jednostkach penitencjarnych wynosił 26%, podczas gdy na koniec 2018 r. – niespełna 10%.

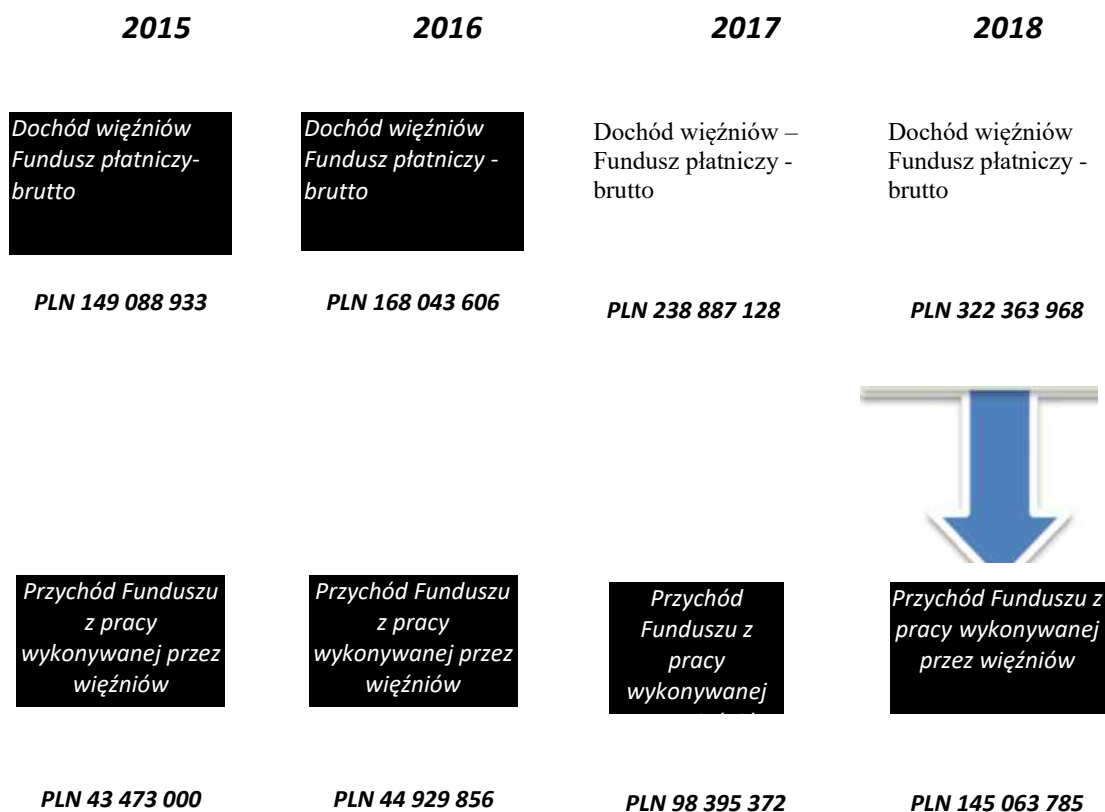
Wykres 9. Wskaźnik bezrobocia w latach 2015-2018

Fundusz Aktywizacji Zawodowej Skazanych

105. Rozwój odpłatnego zatrudnienia oznacza również wymierne korzyści finansowe oraz nowe możliwości zatrudnienia, które są jedną z najważniejszych form resocjalizacji.

106. Zmiany prawne wprowadzone przez rząd w zakresie potrąceń z wynagrodzeń osób skazanych (z 25% do 45% z wynagrodzenia, do którego skazany jest uprawniony) znacząco zwiększyły w ciągu ostatnich 2. lat przychody Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych pochodzące z wynagrodzeń więźniów:

- w 2015 r. – 43 473 000 PLN;
- w 2016 r. – 44 929 856 PLN;
- w 2017 r. – 98 395 372 PLN;
- w 2018 r. – 145 063 785 PLN.

Wykres 10 . Dochody więźniów oraz przychody Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych (FAZS) w latach 2015-2018.

107. W przeciągu trzech ostatnich lat, od czasu rozpoczęcia programu „Praca dla więźniów”, przychody Funduszu wzrosły trzykrotnie, a dochody osadzonych zwiększyły się o 173 mln PLN.

Budowa hal produkcyjnych

108. Środki finansowe pochodzące z Funduszu Aktywizacji Zawodowej Skazanych są wykorzystywane na tworzenie nowych miejsc pracy, m.in. przy budowie hall produkcyjnych.

109. W latach 2016-2018 do użytku oddano 25 nowoczesnych hall produkcyjnych, dzięki czemu utworzono ponad 2 000 nowych miejsc pracy.

110. Obecnie budowanych jest 11 zakładów produkcyjnych, w których zatrudnienie znajdzie już w 2019 r. co najmniej 1 000 skazanych.

Działania uzupełniające program „Praca dla więźniów”. Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (POWER) na lata 2016-2020

111. Tytuł projektu „Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności”:

- Wartość projektu systemowego – 131,1 mln PLN;
- Planowany czas trwania projektu – od 4 lipca 2016 r. do 31 grudnia 2020 r.;

- Główne założenia projektu:
 - przeszkolenie co najmniej 46 128 więźniów;
 - przynajmniej 3 844 cykli szkoleniowych i reintegracyjnych;
 - zatrudnienie co najmniej 56% osób, które ukończyły szkolenie (27 750 osób);
 - obszary oddziaływań penitencjarnych w ramach cykli szkoleniowych oraz reintegracyjnych;
 - kursy zawodowe w atrakcyjnych obszarach (takich jak operator CNC, elektryk z uprawnieniami nadanymi przez Stowarzyszenie Elektryków Polskich, opiekun osób starszych, spawacz);
 - sesje szkoleniowe dotyczące aktywizacji zawodowej;
 - kursy w zakresie udzielania pierwszej pomocy.

112. W sumie w latach 2016-2018 zorganizowano 2 167 warsztatów, podczas których przeszkolono 25 395 więźniów. 70.1% spośród osób, które ukończyły ten program szkoleniowy znalazło zatrudnienie. Aby osiągnąć ten cel, wydano kwotę 65 192 155,12 PLN, co stanowiło 49% środków dostępnych na to zadanie.

Cele izolacyjne i cele zabezpieczające

113. **W odniesieniu do punktów 94, 95 i 97 sprawozdania** strona polska składa poniższe wyjaśnienia. Kara umieszczenia skazanego w celi izolacyjnej jest stosowana jedynie w przypadku poważnych naruszeń porządku i dyscypliny oraz, ponieważ stanowi szczególnie reżim, jest szczegółowo uregulowana w Kodeksie karnym wykonawczym. Przed jej wymierzeniem lekarz albo psycholog wydaje opinię o zdolności skazanego do odbycia tej kary. Jeżeli kara ta ma mieć wymiar powyżej 14 dni, wymagana jest zgoda sędziego penitencjarnego. Zasada humanitarnego traktowania zapewnia skazanemu prawo zaskarżenia decyzji dyrektora w sądzie. W uzasadnionych przypadkach może zostać podjęta decyzja o odstąpieniu od ukarania dyscyplinarnego lub o zawieszeniu wykonania wymierzonej kary, jej zamianie na mniej dotkliwą lub o jej darowaniu. W czasie wykonywania kary dyscyplinarnej skazany podlega nadzorowi psychologicznemu i wychowawczemu, aby umożliwić podjęcie natychmiastowej reakcji i odpowiednich decyzji przez właściwy organ upoważniony do wymierzenia kary.

114. Należy podkreślić, że w każdym przypadku przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej wysłuchuje się obwinionego, zapoznaje się z opinią wychowawcy, a jeżeli zachodzi potrzeba – również składającego wniosek o ukaranie oraz z opiniami innych osób, a także z zeznaniami świadków. Postępowanie może odbywać się w obecności innych skazanych, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze. Informowanie skazanych o możliwości zaskarżenia decyzji jest ustanowionym trybem postępowania wynikającym z przepisów dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności.

115. Kara dyscyplinarna polegająca na umieszczeniu skazanego w celi izolacyjnej jest karą dotkliwą, pociągającą za sobą szczególne obciążenia związane z przebywaniem ukaranej osoby w celi izolacyjnej. Z tego powodu przed wymierzeniem tej kary skazany odbywa konsultacje medyczne i psychologiczne, których celem jest ustalenie, czy jest on w stanie ją odbyć ze względu na swój stan psychiczny i fizyczny, a także wykluczenie jego predyspozycji do zachowań autoagresywnych. Opinia lekarza dotycząca skutków kary dla zdrowia skazanego, w zależności od wniosków, może stanowić podstawę do niewymierzenia kary, zastąpienia jej inną lub do wymierzenia kary z zawieszeniem jej wykonania. Pozytywne relacje pomiędzy lekarzem lub psychologiem a skazanym nie ulegają zaburzeniu, ponieważ działania przez nich podejmowane mają na celu ochronę bezpieczeństwa skazanego.

116. Kara dyscyplinarna polegająca na umieszczeniu skazanego w celi izolacyjnej na okres do 28. dni jest wymieniona w art. 143 §1(8) Kodeksu karnego wykonawczego, podczas gdy sposób i zasady jej wymierzania są odrębnie określone szczegółowo w art. 143 §3 Kodeksu karnego wykonawczego. Wydaje się, że powyższe przepisy w pełni wdrażają zalecenia zawarte w punktach 94-95 dokumentu, ale można podać więcej szczegółów wykonywania tej kary dyscyplinarnej. Problemy osobowościowe lub ze zdrowiem psychicznym stanowią negatywną przesłankę, powstrzymującą zastosowanie tego środka, jeżeli zdecydował o tym lekarz na zasadach ogólnych. Wydaje się, że nie istnieje rzeczywiste ryzyko stosowania tego środka wobec osób, u których zdiagnozowano dysfunkcje lub problemy ze zdrowiem psychicznym, zarówno z punktu widzenia oceny wagi społecznej przekroczenia, jak i szkodliwych skutków kary. Można rozważyć potencjalne prace legislacyjne w celu większego uszczegółowienia kwestii poruszonych w zaleceniu 97.

117. Lekarz nie ma dostępu do informacji na temat zastosowania środków przymusu bezpośredniego, jeżeli ich użycie było uzasadnione ze względów bezpieczeństwa. Przepisy polskiego prawa nie wymagają informowania lekarza o każdorazowym zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego. Jednakże jest to obowiązkowe, kiedy zastosowanie środków przymusu bezpośredniego skutkowało urazem lub wywołało inne widoczne objawy zagrażające życiu lub zdrowiu osoby, wobec której zastosowano takie środki. Jednocześnie należy podkreślić, że zgodnie z art. 115 Kodeksu karnego wykonawczego (Dziennik ustaw 1997.90.557 z ostatnimi zmianami) skazani mają dostęp do bezpłatnej opieki zdrowotnej i mogą korzystać z jej usług po zapisaniu się na wizytę lekarską bez obowiązku ujawniania osobom nieupoważnionym przyczyny tej wizyty.

Wyżywienie

118. **W odniesieniu do punktów 100 i 101 sprawozdania** w związku z wyrażeniem użytym w części dotyczącej opóźnień w dostawie paczek żywnościowych: „... czasem po upływie terminu przydatności do spożycia produktów żywnościowych”, należy stwierdzić, że *skazany ma prawo co najmniej trzy razy w miesiącu dokonywać zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym, za środki pieniężne pozostające do jego dyspozycji w depozycie. Ponadto skazany ma prawo otrzymać raz w miesiącu paczkę żywnościową, w skład której wchodzi artykuły żywnościowe lub wyroby tytoniowe zakupione za pośrednictwem zakładu karnego. Ważne jest, że skazany otrzymuje paczkę żywnościową po złożeniu zamówienia na piśmie oraz po pokryciu kosztów przygotowania paczki. Zamówienie może być również złożone przez osobę najbliższą. Zgodnie z przyjętą procedurą paczki są dostarczane natychmiast po rozpatrzeniu zamówienia. Należy podkreślić, że ceny artykułów i terminy przydatności do spożycia produktów podlegają regularnej kontroli.*

Opieka zdrowotna

119. **W odniesieniu do punktu 104. sprawozdania** we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych znajdują się podmioty lecznicze, w których więźniowie korzystają ze świadczeń zdrowotnych w niezbędnym zakresie. W jednostkach, przy których działają szpitale, personel medyczny zapewnia opiekę medyczną 24 godziny na dobę, siedem dni w tygodniu.

120. Podmioty lecznicze w zakładach karnych współpracują z innymi jednostkami leczniczymi, aby zapewnić osobom pozbawionym wolności wysoko specjalistyczne świadczenia opieki medycznej. Lekarz więzienny decyduje o metodzie i miejscu leczenia.

121. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności (Dziennik ustaw z 2012 r. poz. 738) poddaje się osobę pozbawioną wolności *badaniom podmiotowym (wywiad chorobowy) i przedmiotowym (fizykalnym) niezwłocznie po przyjęciu do zakładu karnego, nie później jednak niż w terminie 3 dni roboczych od dnia przyjęcia.*

122. Badanie medyczne osób, które mają zostać osadzone, przeprowadza niezwłocznie lekarz i personel pielęgniarski. Z zasady w dniu przyjęcia do zakładu karnego skazany podlega ocenie sanitarnej i epidemiologicznej. Przeprowadza się z nim również wywiad, aby uzyskać historię chorób pacjenta, w szczególności w odniesieniu do gruźlicy, epilepsji, wirusowego zapalenia wątroby, HIV. Procedura badania medycznego obejmuje badanie radiologiczne klatki piersiowej, aby wykluczyć gruźlicę. Ponadto w czasie przyjęcia pacjenci są informowani o problemach zakażenia HIV i, jeżeli wyrażają zgodę, mogą zostać zbadani na obecność HIV.

123. Jakikolwiek inny system wymagałby zapewnienia w prawie 120. jednostkach penitencjarnych i oddziałach zewnętrznych personelu medycznego podczas świąt, np. w formie dyżurów, co wymagałoby zatrudnienia dużej liczby personelu medycznego oraz znaczących środków finansowych na wynagrodzenia; model ten nie jest uzasadniony, ponieważ oznaczałby podwojenie funkcji Państwowego Ratownictwa Medycznego. Ponadto należy podkreślić, że osoby aresztowane przez policję są badane przed przyjęciem do zakładu karnego lub aresztu śledczego w publicznych ośrodkach zdrowia w celu ustalenia, czy mogą zostać przyjęte do jednostki penitencjarnej.

124. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym, na wniosek funkcjonariusza lub członka personelu medycznego więziennego podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności, świadczenia zdrowotne

mogą być udzielane skazanemu bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. W większości przypadków personel medyczny więziennego podmiotu leczniczego dla osadzonych rezygnuje ze stosowania prewencyjnych środków bezpieczeństwa w czasie badania medycznego lub innych procedur medycznych, jeżeli nie istnieje ryzyko niebezpieczeństwa ze strony osadzonego. Personel ten ma rozległą wiedzę na temat okoliczności, w których świadczenia zdrowotne obiektywnie wymagają intymności i poszanowania godności pacjenta przy jednoczesnym przestrzeganiu zasad bezpieczeństwa.

125. **W odniesieniu do punktów 106 i 107 sprawozdania** dokumentacja medyczna jest prowadzona zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej prowadzonej w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności oraz sposobu jej przetwarzania (Dziennik ustaw z 2016 r. poz. 258), które nie wymaga prowadzenia „rejstru urazów”. W przypadku wykrycia urazów dokonuje się odpowiedniego wpisu w książce zdrowia. Jedynym miejscem, gdzie wpisuje się jakiegokolwiek zaburzenia, w tym urazy, jest dokumentacja medyczna. Wprowadzenie innych dokumentów, takich jak „rejestr urazów”, zmuszałoby personel medyczny do dokonywania nieuzasadnionych podwójnych wpisów.

126. W przypadku wykrycia urazu lekarz dokonuje odpowiedniego wpisu w książce zdrowia, opisując miejsce i zakres urazu. Dodatkowo lekarz zawiadamia o tym dyrektora jednostki penitencjarnej w notatce. Pełne informacje na temat stanu zdrowia, w tym potencjalnych urazów, zawarte w dokumentacji medycznej są dostępne dla więźnia oraz upoważnionych organów i urzędów zgodnie z postanowieniami ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta z dnia 6 listopada 2008 r. (Dziennik ustaw poz. 1318 tekst jednolity) oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej prowadzonej w podmiotach leczniczych dla osób pozbawionych wolności oraz sposobu jej przetwarzania (Dziennik ustaw z 2016 r. poz. 258).

127. Funkcjonariusze oraz pracownicy cywilni, stanowiący więzienny personel medyczny, biorą udział w regularnie organizowanych warsztatach poświęconym również kwestiom uwrażliwienia pracowników medycznych na aspekty praw człowieka i treści „Protokołu stambulskiego”. Począwszy od lipca 2017 r. programy warsztatów dla więziennego personelu medycznego z podmiotów leczniczych we wszystkich jednostkach penitencjarnych i ośrodkach szkolenia służby więziennej obejmują tematy zawarte w tym protokole. Jednocześnie podczas sesji szkoleniowych dla kierownictwa podmiotów leczniczych w zakładach karnych poruszane są tematy zawarte w „Podręczniku skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania”. Generalnie, najważniejszym aktem prawnym regulującym postępowanie lekarzy, w tym członków więziennego personelu medycznego, jest ustawa o zawodach lekarza i dentysty z dnia 5 grudnia 1996 r. (Dziennik ustaw z 2017 r. poz. 125) oraz „Kodeks etyki lekarskiej”.

128. **W odniesieniu do punktów 108 i 109 sprawozdania** jeśli chodzi o wnioski dotyczące metadonowej terapii substytucyjnej w jednostkach penitencjarnych, Podkomitet błędnie odnotował, że terapia jest dostępna jedynie jako kontynuacja dla tych osób, które uczestniczyły w tego typu programach przed umieszczeniem w jednostce.

129. Pacjentom uzależnionym od narkotyków wsparcia medycznego udzielają lekarze, personel pielęgniarski i psychologowie. W strukturze zakładów karnych znajdują się oddziały terapeutyczne dla osadzonych uzależnionych od substancji odurzających lub psychotropowych.

130. Ponadto zgodnie z „Programem substytucyjnym dla osób pozbawionych wolności przebywających w jednostkach penitencjarnych w Polsce”, poza skazanymi kontynuującymi terapię substytucyjną, również ci osadzeni, którzy przed umieszczeniem w zakładzie karnym nie podlegali leczeniu substytucyjnemu, mogą ją rozpocząć pod warunkiem spełnienia następujących kryteriów:

- a) wyłącznie po zagwarantowaniu miejsca w programie „niezwiązanym z pozbawieniem wolności” przez dyrektora programu;
- b) po spełnieniu warunków kwalifikowania się określonych w stosownej regulacji prawnej;
- c) po uzyskaniu pisemnej zgody na rozpoczęcie terapii w ramach programu i akceptacji wymagań programu.

131. Decyzje co do zakwalifikowania skazanego do programu substytucyjnego podejmuje dyrektor programu lub lekarz upoważniony przez dyrektora, który wykonuje zadania dla celu programu.

132. Osadzeni w aresztach śledczych i zakładach karnych są informowani, po przyjęciu do tych placówek, o problemach zakażeń HIV oraz biorą udział w warsztatach poświęconych szkodliwym skutkom zażywania narkotyków i ograniczaniu skutków szkód.

133. Służba Więzienna jest gotowa do udzielania pomocy osadzonym z problemami zażywania narkotyków. Kwestie te są systematycznie regulowane prawem. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym wyrok pozbawienia wolności jest wykonywany w ramach systemu programowanych oddziaływań penitencjarnych, systemu terapeutycznego i systemu zwykłego. System terapeutyczny jest rozwiązaniem wyjątkowym stosowanym wobec skazanych z *niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, w tym wobec skazanych za przestępstwo określone w art. 197-203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, upośledzonych umysłowo, a także uzależnionych od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych*. Wyrok wykonuje się w ramach systemu terapeutycznego w oddziale terapeutycznym o określonej specjalizacji. W polskich zakładach karnych znajduje się 17 oddziałów terapeutycznych dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych, 33 oddziały dla skazanych uzależnionych od alkoholu, 23 dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo (w siedmiu spośród nich oddziaływania penitencjarne są prowadzone wobec skazanych za przestępstwo określone w art. 197-203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych). Całkowita liczba miejsc w oddziałach wynosi 3 663. W 2018 r. prowadzono oddziaływania penitencjarne wobec 6 036 skazanych uzależnionych od alkoholu, 1 697 skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych i 2 051 skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, 469 skazanych, u których zdiagnozowano zaburzenia preferencji seksualnych.

Kontrola osobista

134. Kontrola osobista – **wspomniana w punkcie 110. sprawozdania** – jest przeprowadzana tylko wtedy, gdy wymagają tego względy bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, a służy ona zapobieganiu przemytowi przedmiotów niedozwolonych i niebezpiecznych, substancji odurzających i innych. Jej celem jest zapewnienie bezpieczeństwa przeszukiwanemu więźniowi i innym więźniom, a także funkcjonariuszom oraz członkom personelu Służby Więziennej w tych zakładach, gdzie ostatnio wzrosła liczba napaści. Należy dodać, że kontrolę osobistą osoby przeprowadza się na podstawie stosownych przepisów, a oględziny ciała odbywają się jedynie w sposób wizualny, a nie manualny. Kontrolę osobistą przeprowadza się również wobec osób odwiedzających w związku z informacjami uzyskanymi przez Służbę Więzienną dotyczącymi ryzyka przemytu przedmiotów niedozwolonych lub narkotyków do jednostek penitencjarnych, albo gdy wykryto, że osoby te nie ujawniły wszystkich posiadanych przedmiotów.

135. Służba Więzienna pracuje nad wprowadzeniem zmian do Kodeksu karnego wykonawczego i ustawy o Służbie Więziennej mających na celu uregulowanie kontroli osobistych osadzonych i odwiedzających na poziomie ustawowym, aby jej funkcjonariusze uzyskali odpowiednie uprawnienia w porównaniu do innych służb mundurowych.

Mechanizmy składania skarg

136. **W odniesieniu do punktów 112 i 113 sprawozdania** osadzeni w jednostkach penitencjarnych korzystają z konstytucyjnego prawa składania wniosków, skarg i próśb w sposób dowolny i nieograniczony. Skargi rozpoznaje się zgodnie z zasadami zapewnienia bezstronności i ustalenia prawdy obiektywnej.

137. W myśl postanowień Kodeksu karnego wykonawczego skargi składane przez osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych rozpoznaje się zgodnie z procedurą określoną w art. 6 i art. 7 kodeksu. Stosownie do art. 6 §2 Kodeksu karnego wykonawczego *skazany może składać wnioski, skargi i próśby do organów wykonujących orzeczenie*. Z kolei art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego stanowi, że *skazany może zaskarżyć do sądu decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 3–6 i 10 z powodu jej niezgodności z prawem*.

138. Ilustrują to dane statystyczne – w 2017 r. wysunięto 1239 roszczeń w związku ze sposobem rozpoznania skarg, spośród których 32 uznano za uzasadnione, podczas gdy w 2019 r. wysunięto 2526 roszczeń, spośród których 48 uznano za uzasadnione.

139. Nie odnotowano przypadku uzasadnionej skargi dotyczącej stosowania odwetu wobec osadzonych, którzy wnieśli skargi, lub dotyczącej braku kontaktu z bezpłatną infolinią udzielającą pomocy prowadzoną przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

140 W roku 2018 jednostki organizacyjne Służby Więziennej podjęły decyzje w sprawie 50591 roszczeń przedstawionych w skargach, a w 1836 przypadkach złożyły wyjaśnienia Rzecznikowi Praw Obywatelskich. Powyższe dane pokazują, że osadzeni mogą się swobodnie kontaktować z Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich i mogą wnosić skargi.

141. Dlatego też należy podkreślić, że skazani pozbawieni środków pieniężnych nie ponoszą kosztów wysyłania skarg i wniosków oraz że otrzymują papier i koperty od administracji zakładu. Jeśli chodzi o korzystanie przez skazanych ze specjalnych skrzynek pocztowych, umieszczonych w oddziałach mieszkalnych w celu wysyłania korespondencji do międzynarodowej instytucji ochrony praw człowieka, to był to ich własny wybór niezależny od woli administracji.

142. W jednostkach penitencjarnych osadzeni mogą korzystać z telefonów stacjonarnych na kartę przedpłaconą zgodnie z postanowieniami Kodeksu karnego wykonawczego oraz regulaminem wewnętrznym. Zewnętrzni operatorzy telekomunikacyjni nie nakładają żadnych ograniczeń na dostęp do infolinii prowadzonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich a połączenia telefoniczne z tą linią nie wymagają specjalnych uprawnień.

143. Ponadto w dniach 9-10 października 2019 r. przeprowadzono kontrolę wyrywkową możliwości połączeń telefonicznych z infolinią Rzecznika Praw Obywatelskich nr 800 676 676, przy użyciu urządzeń telefonicznych dostępnych dla osadzonych w poniższych zakładach:

- Zakład Karny w Strzelinie – Orange i Dialtech;
- Zakład Karny w Wołowie – Orange i Dialtech;
- Zakład Karny nr 1 we Wrocławiu – Orange;
- Zakład Karny w Siedlcach – Telestrada;
- Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim – Orange i Ahmes;

Podczas inspekcji nie stwierdzono żadnych ograniczeń w połączeniach telefonicznych z infolinią.

144. Osadzeni otrzymują informacje dotyczące prawa do połączeń telefonicznych poprzez infolinie operatorów oraz ulotki rozprowadzane w celach, plakaty dostępne we wspólnych pomieszczeniach i naklejki umieszczone bezpośrednio na aparatach telefonicznych.

Kontakt ze światem zewnętrznym

145. Jeśli chodzi o zalecenie dotyczące środka ochronnego obejmującego widzenia i kontakt telefoniczny tymczasowo aresztowanego (w tym cudzoziemców) z członkami rodziny i innymi osobami (**punkty 114-117 sprawozdania**), to każdy tymczasowo aresztowany ma prawo w momencie przyjęcia do aresztu śledczego lub bezzwłocznie po osadzeniu w areszcie zawiadomić osobę najbliższą lub inną, stowarzyszenie, organizację lub instytucję, a także swojego obrońcę, a przypadku cudzoziemców – właściwy urząd konsularny lub właściwe przedstawicielstwo dyplomatyczne, o miejscu swojego pobytu, w drodze powiadomienia pisemnego, wysłanego na adres podany przez osadzonego.

146. Administracje jednostek penitencjarnych udzielają rodzinie i innym osobom prawa widzenia tymczasowo aresztowanego, do którego nie stosują się przepisy dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności, za zgodą organu, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany. Organ, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany, decyduje również, w drodze właściwej instrukcji, czy tymczasowo aresztowany może korzystać z telefonu. Tymczasowo aresztowany może korzystać z telefonu na podstawie postanowień przepisów organizacyjnych i porządkowych dotyczących odbywania aresztu tymczasowego.

147. W odpowiedzi na zalecenie dotyczące zapewnienia poufności komunikacji pomiędzy prawnikiem a klientem zarówno przez telefon, jak i w formie tradycyjnej korespondencji, a także usunięcia barier w dostępie do prawnika i komunikacji z nim osadzonych podczas procedury dochodzeniowej – jeżeli istnieją jakiegokolwiek ograniczenia w tym względzie, to odnoszą się one wyłącznie do potrzeby zapewnienia właściwego trybu postępowania karnego. Osadzeni w ramach aresztu tymczasowego mają prawo kontaktować się ze swoim obrońcą, przedstawicielem prawnym, który jest adwokatem lub radcą prawnym, jak i z przedstawicielem, który nie jest adwokatem lub radcą prawnym, lecz został zatwierdzony przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w celu reprezentowania skazanego w sądzie w przypadku nieobecności innych osób i w celach korespondencyjnych. Jeżeli organ, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany, ustali, że możliwe jest widzenie, ale musi się ono odbyć w

obecności przedstawiciela tego organu lub innej osoby upoważnionej, widzenie odbywa się w sposób określony przez ten organ. Służba Więzienna udziela prawa obrońcy lub przedstawicielowi prawnemu, który jest adwokatem lub radcą prawnym, prawa widzenia tymczasowo aresztowanego, do którego nie stosują się przepisy dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności, za zgodą organu, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany. Organ, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany, decyduje również, w drodze właściwej decyzji, czy tymczasowo aresztowany może korzystać z telefonu. Z zasady korespondencja pomiędzy tymczasowo aresztowanym a jego obrońcą lub przedstawicielem prawnym, który jest adwokatem lub radcą prawnym, jest bezpośrednio wysyłana do adresata, o ile organ, do dyspozycji którego pozostaje tymczasowo aresztowany, nie postanowi inaczej w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

148. Jeśli chodzi o kroki podejmowane przez funkcjonariuszy Służby Więziennej w celu zapewnienia cudzoziemcom odpowiedniego tłumaczenia, to komunikacja bez barier językowych pomiędzy funkcjonariuszami i personelem jednostek penitencjarnych a aresztowanymi cudzoziemcami jest ważna na każdym etapie postępowania administracyjnego w związku z wykonaniem aresztu tymczasowego, kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności. Dlatego też w ramach projektu finansowanego z Norweskiego Mechanizmu Finansowego Służba Więzienna zakupiła urządzenia mobilne do tłumaczenia, które odpowiadają na potrzeby i szczególny charakter zakładów karnych oraz aresztów śledczych.

149. Ponadto ze środków z tego programu sfinansowano również kursy języka angielskiego dla personelu Służby Więziennej. Administracja jednostek penitencjarnych dysponuje broszurami informacyjnymi w językach obcych dla cudzoziemców.

150. Jeśli chodzi o zalecenie 115., to praktyka stosowana w tym obszarze wynika z decyzji podjętych przez organ prowadzący postępowanie karne i trudno jest wprowadzić jednolite przepisy w tej kwestii. Równie kontrowersyjne jest zalecenie w punkcie 117. Kontakt pomiędzy prawnikiem a klientem powinien być swobodny i niezakłócony, ale w przypadku aresztu tymczasowego, ze względu na charakter tego środka, zawsze będzie on podlegał racjonowaniu i rejestracji przez organ prowadzący postępowanie.

Ogółem	Liczba orzeczeń	Liczba osób		
	1121	1092		
Okres aresztowania tymczasowego	Liczba orzeczeń	Liczba osób		
		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
1. Do 6. Miesiący	624	624	22	602
2. Od 6. miesięcy do 1. roku	302	302	8	294
3. Od 1. roku do 1. roku i 6. miesięcy	111	111	3	108
4. Od 1. roku i 6. miesięcy do 2. lat	48	48	0	48
5. Od 2. lat do 2. lat i 6. miesięcy	13	13	1	12
6. Od 2. lat i 6. miesięcy do 3. lat	7	7	0	7
7. Powyżej 3. Lat	16	16	0	16

Tabela 2. Osoby tymczasowo aresztowane, które osadzone z innego tytułu

Źródło: Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.Net

Autor: Lidia Idzikowska

Ogółem	Liczba orzeczeń	Liczba osób		
	8644	8594		
Okres aresztowania tymczasowego	Liczba orzeczeń	Liczba osób		
		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
1. Do 6. Miesiący	5213	5212	299	4913
2. Od 6. miesięcy do 1. roku	2031	2031	117	1914
3. Od 1. roku do 1. roku i 6. miesięcy	767	767	50	717
4. Od 1. roku i 6. miesięcy do 2. lat	372	372	25	347
5. Od 2. lat do 2. lat i 6. miesięcy	135	135	5	130
6. Od 2. lat i 6. miesięcy do 3. lat	75	75	1	74
7. Powyżej 3. Lat	51	51	1	50

Tabela 3. Osoby tymczasowo aresztowane, których nie osadzone z innego tytułu

Źródło: Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.Net

Autor: Lidia Idzikowska

C. Osoby nieletnie

Zakłady poprawcze

151. **W odniesieniu do punktu 104. sprawozdania** zgodnie z §15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (tekst jednolity Dziennik ustaw z 2017 r. poz. 487) przy każdym zakładzie poprawczym i każdym schronisku dla nieletnich znajduje się szkoła, której organizację i funkcjonowanie regulują odrębne przepisy dotyczące systemu szkolnictwa obowiązującego w Polsce.

152. Uczniowie osadzeni w zakładach poprawczych mogą uczęszczać do szkoły podstawowej lub zawodowej. Proces nauczania w szkołach jest prowadzony zgodnie z przepisami Ministra Edukacji Narodowej, tzn. ustawą – prawo Oświatowe (tekst jednolity Dziennik ustaw z 2019 r. poz. 1148 z ostatnimi zmianami) oraz rozporządzeniami wykonawczymi do tej ustawy, w tym rozporządzeniami w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkołach publicznych. W każdym roku szkolnym Minister Sprawiedliwości zatwierdza formularz organizacyjny zakładu, który dotyczy również funkcjonowania różnego typu szkół, np. zatrudniania personelu nauczycielskiego, który zapewni odpowiednie zajęcia szkolne dostosowane do wymogów w zakresie kształcenia i umiejętności uczniów oraz przygotowuje ich odpowiednio do egzaminów zewnętrznych na poszczególnych poziomach kształcenia. Zarówno organizacja szkół, jak i dokumentacja procesu nauczania podlega postanowieniom dotyczącym kształcenia stosowanym w zwykłych szkołach.

153. Proces edukacji oraz wyniki nauczania uczniów w zakładach poprawczych podlegają kontroli zewnętrznej i wewnętrznej. Jeśli chodzi o przedmioty z zakresu kształcenia ogólnego, szkoły podlegają kontroli prowadzonej przez właściwego Kuratora Oświaty, podczas gdy pozostałe aspekty szkolnictwa kontroluje Minister Sprawiedliwości.

154. W celu sprawowania nadzoru nad kształceniem oraz nadzoru ogólnego przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości nadzorują na bieżąco funkcjonowanie zakładów poprawczych i działających przy nich szkół, oceniają pracę szkół i nie rzadziej niż raz na 5 lat przeprowadzają inspekcję ogólnego funkcjonowania zakładów, w tym szkół.

155. Działalność edukacyjna szkół działających przy zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich podlega takiej samej ocenie jakościowej jak działania wobec uczniów szkół publicznych. Sędziowie oddelegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości wyznaczeni jako inspektorzy co roku przeprowadzają ocenę tych szkół zgodnie z wymogami określonymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej.

156. **W odniesieniu do punktu 126. sprawozdania** środki przymusu bezpośredniego wobec młodocianych, w tym umieszczanie w izbie izolacyjnej, są stosowane jedynie w wyjątkowych okolicznościach, jeżeli poprawcze środki psychologiczno-pedagogiczne są nieskuteczne. Możliwość umieszczenia w izbie izolacyjnej jako środka przymusu bezpośredniego wobec nieletnich jest określona w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dziennik ustaw z 2018 r. poz. 969), ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dziennik ustaw z 2017 r. poz. 1839) oraz w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dziennik ustaw z 2013 r. poz. 638).

157. Za każdym razem gdy nieletni ma zostać umieszczony w izbie izolacyjnej, przestrzegane są wyżej wymienione rozporządzenia i procedury stosowane w zakładzie. Na podstawie tych rozporządzeń i procedur każdy przypadek umieszczenia nieletniego w izbie izolacyjnej jest właściwie udokumentowany za pomocą monitorowania przez system urządzeń rejestrujących i dokonywane są stosowne wpisy w odpowiedniej dokumentacji. W ramach obowiązków nadzorczych Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich nałożył na dyrektorów zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich obowiązek przekazywania szczegółowych informacji o stosowaniu środków przymusu bezpośredniego wraz z materiałem z systemu urządzeń rejestrujących. Wnioski i zalecenia wynikające z wykonywanego nadzoru są przekazywane dyrektorom na bieżąco lub podczas odpraw. Analiza zbiorcza stosowania środków przymusu bezpośredniego przeprowadzona w 2017 i 2018 r. nie wykazała żadnych nieprawidłowości w zakresie przekraczania czasu pobytu w izbie izolacyjnej, dozwolonego przepisami prawa.

158. Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich będzie nadal przywiązywał szczególną wagę do nadzoru nad stosowaniem środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich, w tym środka polegającego na umieszczeniu w izbie izolacyjnej.

159. Należy dodać, że zalecenie wymienione w punkcie 126. może być przedmiotem dalszej analizy. Jednakże należy wziąć pod uwagę fakt, że w polskim Kodeksie karnym wiek odpowiedzialności karnej jest z zasady określony na 17 lat.

160. **W odniesieniu do punktu 128. sprawozdania** priorytetem działań nadzorczych prowadzonych przez Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich jest zweryfikowanie, w jaki sposób dyrektorzy i pracownicy zakładów poprawczych zapewniają przestrzeganie praw nieletnich pozbawionych wolności. Jednym z nich jest prawo do ochrony więzi społecznych realizowane poprzez widzenia i rozmowy telefoniczne. Zasady dotyczące rozmów telefonicznych i widzeń są szczegółowo określone w regulaminach poszczególnych zakładów. Osadzeni mają zagwarantowaną możliwość widzenia się z odwiedzającymi w pomieszczeniach specjalnych bez bezpośredniej obecności personelu zakładu.

161. Prawo nieletnich do prywatności i prawo do kontaktowania się ze światem zewnętrznym jest kontrolowane przez Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości podczas każdej wizytacji w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Wykrycie potencjalnych nieprawidłowości skutkuje wydaniem stosownych instrukcji przez dyrektora departamentu.

Ośrodki psychiatryczne dla nieletnich

162. **W odniesieniu do punktów 131 i 133 sprawozdania** Ministerstwo Zdrowia informuje, że wnioski i zalecenia dotyczące funkcjonowania Krajowego Ośrodka Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie zostaną do przesłane do Ośrodka, aby mógł się do nich odnieść w przyszłości.